

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

HYVÄÄ JÄLKIHUOLTOA

Jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta

TEKIJÄT Miisa Niskanen
Janina Tikka

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Miisa Niskanen ja Janina Tikka	
Työn nimi Hyvää jälkihuoltoa – Jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta	
Päiväys 28.4.2023	Sivumäärä/Liitteet 55/4
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani Hyvää jälkeä -hanke/ Pohjois-Savon hyvinvointialue	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä kuvattiin jälkihuollon tukea ja onnistumista yläsavolaisten lastensuojelun jälkihuoltoa tekevien työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarjota ajankohtaista tietoa ja ammattilaisten näkemyksiä jälkihuoltoon liittyen, jotta sitä voitaisiin kehittää vastaamaan jälkihuollon tuen tarpeita nykyistä monipuolisemmin. Toimeksiantajana toimi Hyvää jälkeä – Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä -tutkimushanke.</p> <p>Jälkihuolto on lapselle tai nuorelle tarjottavaa tukea sijaishuollon päättymisen tai avohuollon tukitoimena tapahtuneen, vähintään puolen vuoden yhtäjaksoisen sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuollon järjestämisestä säädetään lastensuojelulaissa. Jälkihuollolla pyritään turvaamaan lapsen tai nuoren tuen saanti sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuollolla on myös yhteiskunnallinen merkitys, sillä toimivalla jälkihuollolla voidaan säästää yhteiskunnan taloudellisia kustannuksia. Kulut työttömyydestä, asumisesta ja rikollisuudesta ovat olleet pienempiä sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren saadessa jälkihuoltoa.</p> <p>Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa aineisto kerättiin puolistrukturoitujen haastatteluiden avulla. Vastauksia tutkimuskysymyksiin etsittiin neljän teeman myötä, jotka olivat jälkihuolto Ylä-Savossa, nuorten tuki, jälkihuolto hyvinvointialueella sekä onnistunut jälkihuolto. Tutkimuksen yhteistyökumppanina toimi Pohjois-Savon hyvinvointialue, jonka yläsavolaiset jälkihuoltoa työssään tekevät sosiaalityöntekijät ja palveluohjaajat olivat kohderyhmänä. Heistä kaksi osallistui haastatteluun ja toiset kaksi vastasivat kirjallisesti kyselylomakkeelle.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan lastensuojelun jälkihuoltoa tekevät työntekijät kokivat jälkihuollon tuen tarvitsevan eniten taloudellista tukea, kuten asumisen, opintojen ja harrastustoiminnan tukemista rahallisesti. Tämän lisäksi myös raha-asioissa avustaminen, verkostoyhteistyö esimerkiksi nuoren oppilaitoksen kanssa hänen opintojaan seuraten sekä psykososiaalinen tuki ovat yleisiä tukitoimia. Hyvinvointialueella työntekijöiden perehdyttämiseen tulisi panostaa ja tehtäväkuvaukset olisi määritettävä selkeästi. Lisäksi jälkihuollon tärkeysasetta tulisi nostaa ja siihen lisätä resursseja. Työntekijöiden mukaan jälkihuolto on onnistunutta, kun nuori on tyytyväinen elämäänsä ja hänen itsenäistymisprosessinsa sujuu hyvin, tarvittaessa tukitoimien avustamana. Onnistuneeseen jälkihuoltoon kuuluu myös se, että nuorella on päivisin tekemistä ja hän on kiinnittynyt johonkin toimintaan, kuten opintoihin tai työelämään. Onnistuneessa jälkihuollossa on luottamuksellinen suhde nuoren kanssa, vuorovaikutus toimii sekä nuori kokee työntekijän helposti lähestyttäväksi. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää jälkihuoltoa kehittäessä ja jatkotutkimuksena voisi tarkastella jälkihuollon kehittymistä hyvinvointialueella.</p>	
Avainsanat Lastensuojelu, jälkihuolto, itsenäistyminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Degree Programme in Social Services	
Authors Miisa Niskanen and Janina Tikka	
Title of Thesis Good after-care – The support and success of after-care: Employees' point of view	
Date April 28, 2023	Pages/Appendices 55/4
Client Organisation/Partner Good Traces -project/ The wellbeing services county of North Savo	
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to describe the support and success of after-care from the point of view of employees who do the child welfare after-care in Upper Savo. The aim of the thesis was to provide up-to-date information and professionals' views regarding after-care so that it could be developed to meet the needs of young people in after-care in a more versatile way than at present. The client of the thesis was Good Traces – Transitions from care into adulthood as experiences and practices in the changing landscape of social care services -research project.</p> <p>After-care is support provided to a child or young person after the end of foster care or after the end of a continuous placement of at least six months as a support measure in open care. The arranging of after-care is laid down in the Child Welfare Act. After-care aims to secure the child's or young person's access to support after the end of the placement. After-care also has a societal consequence, because effective after-care can save social costs. The costs of unemployment, housing and crime have been lower when a young person who has become independent from foster care receives after-care.</p> <p>The study was a qualitative study, where the data was collected through semi-structured interviews. Answers to the research questions were sought through four themes, which were after-care in Upper Savo, support of young people, after-care in the wellbeing services county of North Savo and successful after-care. The partner of the study was the wellbeing services county of North Savo, whose social workers and case managers who do the child welfare after-care in Upper Savo were the target audience of the study. Two of them participated in the interview and the other two responded by writing their answers on the questionnaire.</p> <p>According to the results, employees engaged in after-care in child welfare felt that youths in after-care needed financial support the most, such as financial support for housing, studies, and leisure activities. In addition, assistance with financial matters, network cooperation, for example, with a young educational institution following their studies and psychosocial support are common support measures. In the wellbeing services counties, efforts should be made to familiarise employees and job descriptions should be clearly defined. In addition, the importance of after-care and its resources should be increased. According to the employees, after-care is successful when the young person is satisfied with their life, and their independence process is going well, assisted by support measures if necessary. Successful after-care also includes the young person having things to do during the day and is attached to some activity, such as studying or working life. Successful after-care involves a confidential relationship with the young person, a functional interaction, and the young person perceives the employee as approachable. The results of the study can be used when after-care is being developed, and a study on the development of after-care in the wellbeing services county could be considered as further research.</p>	
<p>Keywords</p> <p>Child protection, after-care, becoming independent</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	LASTENSUOJELU	8
2.1	Lapsen oikeuksien sopimus.....	8
2.2	Euroopan ihmisoikeussopimus	9
2.3	Suomen perustuslaki	9
2.4	Lastensuojelulaki	10
2.5	Lastensuojelliset toimenpiteet	10
2.5.1	Lastensuojeluilmoitus.....	11
2.5.2	Asiakassuunnitelma	11
2.5.3	Avohuolto	12
2.5.4	Kiireellinen sijoitus.....	12
2.5.5	Huostaanotto	13
2.5.6	Sijaishuolto	13
3	LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO	15
3.1	Jälkihuoltosuunnitelma	15
3.2	Jälkihuollon merkitys	16
3.3	Jälkihuollon sisältö	16
3.4	Jälkihuollon kokemusasiantuntijoiden suositukset.....	17
3.5	Työntekijöiden kokemuksia jälkihuollosta.....	18
4	NUOREN ITSENÄISTYMINEN	20
4.1	Omaan kotiin muuttavat nuoret	20
4.2	Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten itsenäistyminen	21
4.3	Sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tukeminen.....	23
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	26
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
6.1	Tutkimusmenetelmän esittely	27
6.2	Tutkimusympäristö.....	28
6.3	Aineiston keruu.....	28
6.4	Aineiston analysointi	29
7	TULOKSET	31
7.1	Jälkihuollon asiakkaiden tuen tarpeet	31

7.2	Jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueella	32
7.3	Ammattilaisten kokemukset onnistuneesta jälkihuoltotyöstä	33
8	POHDINTA.....	35
8.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	35
8.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	37
8.3	Ammatillinen kasvu	39
8.4	Hyödynnettävyys ja kehitysideat	40
	LÄHTEET	41
	LIITE 1: HAASTATTELULOMAKE	46
	LIITE 2: SAATEKIRJE	47
	LIITE 3: TUTKIMUSLUPA.....	48
	LIITE 4: TIETOSUOJAILMOITUS	51

1 JOHDANTO

Lastensuojelun jälkihuolto on merkittävä asia kodin ulkopuolelle sijoitetuille, aikuistuville nuorille. Nuori tarvitsee tukea sijaishuollon päättyessä, sillä hän saattaa olla kasvussa ja kehityksessä muita ikäisiään jäljessä. Asioiden hoitaminen ja yhteiskunnassa pärjääminen yksin saattaa olla hänelle vaikeaa. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että nuori saa tarvitsemansa pysyvän tuen aikuistuuksaan. Toimiva jälkihuolto säästää myös yhteiskunnan taloudellisia kustannuksia, sillä esimerkiksi työttömyydestä, asumisesta ja rikollisuudesta johtuvat kulut ovat olleet pienemmät sijaishuollosta itsenäistyneen nuoren saadessa jälkihuoltoa. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019, 11–12.)

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2022, 1) tilastoraportin mukaan Suomessa on vuonna 2021 ollut 17 727 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta, joista huostaanotettuina on ollut 11 210 lasta. Vuonna 2020 voimaan tulleen lastensuojelulain muutoksen myötä jälkihuollon ikäraja on noussut. Nuorella on oikeus jälkihuoltoon viisi vuotta sijoituksen päättymisen jälkeen tai kunnes nuori täyttää 25 vuotta. Ikärajan noston seurauksena avohuollon yli 18-vuotiaiden asiakkaiden määrä on lisääntynyt 19 % verrattuna edelliseen vuoteen. Vuonna 2021 avohuollon yli 18-vuotiaiden asiakkaiden määrä on ollut 10 787. (Forsell & Kuoppala 2022, 14.)

Jälkihuollon tutkiminen ja kehittäminen on tarpeen. Tilastot jälkihuoltopalveluista ja -kustannuksista ovat puutteelliset, sekä sen toteutuksen on huomattu vaihtelevan kotikunnan mukaan. Lisäksi jälkihuollon palvelut ja tukitoimet voivat olla hajanaisia, jolloin erityisesti paljon apua tarvitsevat nuoret voivat jäädä niiden ulkopuolelle. Jälkihuollon täytyisi olla aikuistumisen tuki, joka kuljettaa nuoria eteenpäin haastavammissakin tilanteissa. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019, 11.)

Opinnäytetyön teoreettisena viitekehiksenä ovat itsenäistyminen, lastensuojelu, lastensuojelun asiakkuusprosessin eri vaiheet sekä erityisesti jälkihuolto. Jälkihuollosta käsitellään erityisesti sen tarkoitusta, jälkihuoltosuunnitelmaa sekä prosessin vaiheita ja sisältöä. Työssä keskitytään jälkihuoltoon Suomessa, mutta myös kansainvälinen näkökulma otetaan huomioon. Opinnäytetyötä varten toteutetaan puolistrukturoidut yksilöhaastattelut Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän alueella (Pohjois-Savon hyvinvointialue 1.1.2023 alkaen) jälkihuoltotyötä tekeville ammattilaisille, jotta saataisiin tärkeää tietoa jälkihuollon tilanteesta kyseisellä alueella, ammattilaisten kokemuksia onnistuneesta jälkihuoltotyöstä sekä kehitysideoita jälkihuollon järjestämiselle hyvinvointialueilla.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Hyvää jälkeä – Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä -tutkimushanke. Hanke on Tampereen yliopiston, Savonia-ammattikorkeakoulun ja SOS-Lapsikylän tutkimus- ja kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on ”tunnistaa ja ymmärtää itsenäistymistä ja aikuistumista tukevaan jälkihuoltoon osallistuvien nuorten ja ammattilaisten jälkihuoltokokemukseen vaikuttavia mekanismeja sekä toiminnan kehittämisen mahdollisuuksia ja edellytyksiä nuorten, ammattilaisten ja palvelujärjestelmän näkökulmasta”. Hankkeella on kolme osatehtävää: jälkihuollon nykytilan kartoitus, hyvän jälkihuollon edellytysten ymmär-

täminen eri vaiheissa jälkihuoltosiirtymää ja hyvää jälkihuoltoa tukevan yhteistyökäytännön kehittämisen valmistelu. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi hankkeelle valtion tutkimusrahoituksen. (Tampereen yliopisto 2021.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata jälkihuollon tukea ja onnistumista työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa kiinnitetään huomioita erityisesti jälkihuollossa työskentelevien kokemuksiin onnistuneesta jälkihuoltotyöstä, sekä sijaishuollosta itsenäistyvien, jälkihuollon piiriin siirtyvien nuorten tuen tarpeisiin. Opinnäytetyön tavoitteena on, että haastatteluista kerätyn tiedon avulla jälkihuoltotyötä voitaisiin kehittää jatkossa vastaamaan jälkihuoltoon nuorten tuen tarpeita nykyistä monipuolisemmin.

2 LASTENSUOJELU

Lapsen oikeuksien sopimuksen (60/1991, 24 artikla) mukaan lapsella on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan, sairauksien hoitoon sekä tarpeenmukaiseen kuntoutukseen. Myös lepo, leikki ja vapaa-aika ovat lapsen oikeuksia, jotka ovat lapsen terveen ja monipuolisen kehityksen sekä itse-tietoisuuden kannalta tärkeitä. (Araneva 2018, 39.) Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti aina lapsen vanhemmalla tai muulla huoltajalla. Hänen tehtävänä on lapsen tasapainoisen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaaminen. Se ei kuitenkaan aina ole helppoa. Tämän vuoksi viranomaisten, jotka toimivat perheen parissa, on tuettava ja ohjattava vanhempia ja huoltajia kasvatustehtävässä, sekä tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 2 §.)

Lastensuojelu muodostuu kolmesta perustehtävästä. Ensimmäisen tehtävän tarkoituksena on pyrkiä vaikuttamaan lasten yleisiin kasvuoloihin ja toisen tarkoituksena tukea vanhempia kasvatustehtävässä. Viimeinen näistä on varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelun viranomaisten lisäksi koko yhteiskunta voi vaikuttaa lasten yleisiin kasvuoloihin ja hyvinvoinnin edistämiseen. Esimerkiksi lapsen elinympäristö on merkittävä tekijä, jota virkistämällä voi edistää lapsen hyvinvointia. Lapsen kehitykseen voi merkittävästi vaikuttaa muun muassa varhaiskasvatuspalvelut, koulut, harrastustoiminta, muut yhteisöt sekä lähiympäristön yleinen turvallisuus ja viihtyvyys. (THL 2023.)

Suomessa lastensuojelua ohjaavat YK:n lapsen oikeuksien sopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus ja Suomen perustuslaki, sillä niissä on säädetty lapsen oikeuksista ja edun huomioimisesta. Näiden lisäksi lastensuojelulaki (417/2007) vastaa lastensuojelun säätelystä. (Valvira 2021.) Tässä luvussa käydään kyseiset sopimukset ja lait läpi, sekä perehdytään lastensuojelulain mukaisiin lastensuojelullisiin toimenpiteisiin.

2.1 Lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen tarkoituksena on korostaa ihmisarvoa sekä perheen ja yhteiskunnan välisiä suhteita silloin, kun toteutetaan lasten oikeuksia. Sopimus pyrkii kaikenlaiseen lapsen ihmisarvon vahvistamiseen sekä hankalimmassa asemassa olevien lasten erityisen suojelun varmistamiseen. Nimensä mukaisesti alaikäisten oikeudet, kuten kansalaisyhteiskunnat sekä sosiaaliset, sivistykselliset ja taloudelliset oikeudet on sopimuksessa määritelty. Sopimuksen valmistelu alkoi vuonna 1979 ja se hyväksyttiin Yhdistyneissä Kansakunnissa vuonna 1989. Suomi päätti sitoutua noudattamaan sopimusta vuodesta 1991 alkaen. (Bardy 2013, 62.) Vuoteen 2022 mennessä 196 maata on sitoutunut noudattamaan sopimusta, vain Yhdysvallat on tämän ulkopuolella (UNICEF 2023).

Lapsen oikeuksien yleissopimus koskee jokaista alle 18-vuotiasta lasta. Yleissopimukseen sitoutuneiden maiden täytyy tarjota siinä mainitut oikeudet kaikille lapsille. (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991, 1–2 artikla.) Lasten oikeudet määritellään sopimuksessa neljän periaatteen mukaisesti. Periaatteiden mukaan lapsen syrjiminen on kiellettyä, hänellä on oikeus elämään ja kehittymiseen, hänen etunsa täytyy huomioida sekä hänen näkemystään tulee kunnioittaa. Lasten oikeuksien yleissopimus sisältää johdannon lisäksi kolme osaa, joissa on yhteensä 54 artiklaa. Tämän lisäksi siihen on liitetty kolme lisäpöytäkirjaa, joita Suomi on sitoutunut noudattamaan. (UNICEF 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista valtioissa valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Komitea myös auttaa sopimuksen tulkinnassa määräaikaissopimustointia hyödyntäen. Sopimukseen sitoutuneiden maiden tehtäviin kuuluu raportoida lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin tilanteesta maassaan. Komitea vastaa raportteihin tarjoamalla päätelmiä ja suosituksia, joilla lapsen oikeuksia voitaisiin edistää. Lisäksi se julkaisee yleiskommentteja, joiden tarkoituksena on auttaa jokaista sitoutunutta maata ymmärtämään sopimuksen tavoitteita ja sisältöä. Komitean tehtäviin kuuluu myös lasten tekemien valitusten käsitteleminen. (Lapsiasiavaltuutettu julkaisuaika tuntematon.)

2.2 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimus on yksi tärkeimmistä ihmisoikeussopimuksista, joita Suomi on sitoutunut noudattamaan (Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuaika tuntematon). Sopimus lisäpöytäkirjoineen tarjoaa ihmisille muun muassa oikeuden elämään, vapauteen ja turvallisuuteen, oikeudenmukaisuuteen, koulutukseen, sanan- ja uskonnonvapauteen, kokoontumis- ja yhdistämisvapauteen sekä yksityisyydensuojaan. Lisäksi se kieltää epäinhimilliset asiat, kuten orjuuden, kidutuksen, syrjinnän, kuolemanrangaistuksen sekä laittomat rangaistukset. (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999.) Euroopan ihmisoikeussopimus hyväksyttiin vuonna 1950 ja se tuli voimaan vuonna 1953. Suomessa sopimusta on noudatettu vuodesta 1990. (Council of Europe 2023; Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuaika tuntematon.) Sopimukseen on sitoutunut nykyään 46 Euroopan neuvoston jäsenmaata, sillä Venäjän federaation jäsenyys lopetettiin vuoden 2022 aikana (Council of Europe 2023; European Court of Human Rights 2023).

Vaikkei Euroopan ihmisoikeussopimuksessa mainita erikseen lasten oikeuksista, sen noudattamista valvova Euroopan ihmisoikeustuomioistuin huomioi ratkaisujensa perusteella myös lapset (Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuaika tuntematon). Tuomioistuin koostuu jokaisen jäsenvaltion tuomaria. Sinne voi viedä valituksen, kun oman maan oikeustoimet on käytetty, mutta se ei kuitenkaan voi kumota tai muuttaa maan viranomaisilta tai tuomioistuimelta saatuja päätöksiä. Mikäli tuomioistuin huomaa jäsenvaltion tehneen ihmisoikeusrikkeen, se voi käskää valtiota maksamaan korvausta valittajalle. (Eduskunta julkaisuaika tuntematon.)

2.3 Suomen perustuslaki

Suomen perustuslaissa on vahvistettu Suomen valtiosääntö, joka turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön oikeudet ja vapaudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain mukaan Suomi on osana kehittämässä yhteiskuntaa ja osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön turvatakseen rauhan ja ihmisoikeudet. Suomi on Euroopan unionin jäsenmaa. (Suomen perustuslaki 731/1999, 1 §.)

Jokainen on yhdenvertainen lain edessä. Ketään ei saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella ilman hyväksyttävää perustetta. Jokaisella on oikeus omaan henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ihmisarvoa loukkaava kohtelu, kidutus ja kuolemaan tuomitseminen on kiellettyä. On huomioitava, että myös jokaisella lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin siten, kuin se on kehityksen kannalta mahdollista. Myös lapsia on

kohdeltava tasa-arvoisesti ja huomioitava heidän yksilöllisyytensä. (Suomen perustuslaki 731/1999, 6–7 §.)

2.4 Lastensuojelulaki

Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaissa (417/2007). Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun, jota lastensuojelulailla on tarkoitus turvata. (Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon.) YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen kirjatut kansainväliset velvoitteet koskevat Suomen lastensuojelua. Suomessa lastensuojelua määrittävä lastensuojelulaki huolehtii, että kansainvälisesti sovitut lastensuojelulliset velvoitteet tulee Suomessa turvatuksi. (Aer 2012, 8.)

Lastensuojelulain 4 §:ssä mainitaan lastensuojelun neljä keskeistä periaatetta seuraavasti:

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelun periaatteissa korostetaan lapsen etua, jonka myötä ensisijaisesti suositellaan käytettävän avohuollon tukitoimia, jos lapsen etu ei muuta tarvitse. Mikäli sijaishuoltoa tarvitaan, sen toteutuksessa on huomioitava perheen jälleenyhdistämisen tavoite lapsen edun mukaisesta näkökulmasta. Lisäksi on huomioitava lapsen ikään ja kehitystasoon soveltuva oikeus saada tietoa omista asioistaan sekä mahdollisuus kertoa mielipiteensä ja toiveensa lastensuojeluun liittyviin asioihin liittyen. Lastensuojelulain mukaan lapsi on alle 18-vuotias ja nuori on 18–24-vuotias. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4–6 §.)

Lastensuojelulaille ollaan tekemässä kokonaisuudistusta. Perhe- ja peruspalveluministeri Aki Lindénin mukaan se on tarpeen, sillä nykyiselle vuoden 2007 lastensuojelulaille on jälkikäteen tehty lukuisia muutoksia, jotka saattavat heikentää kokonaiskuvaa lastensuojelun tavoitteista ja sisällöstä. Uudistuksen myötä lastensuojelulaki tulisi olemaan selkeämpi sekä sillä voitaisiin vastata lastensuojelun tavoitteisiin nykyistä paremmin. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarisen mukaan uudistuksella pyritään myös lisäämään lastensuojelun avoimuutta, ennakoitavuutta ja vaikuttavuutta sekä parantamaan etenkin lasten oikeusturvaa. Lastensuojelulain uudistustyö sisältää kaksi vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa muun muassa perehdytään lastensuojeluun monipuolisesti, analysoidaan nykyistä lainsäädäntöä sekä laaditaan uudistukselle suuntaviivat, ja toisessa vaiheessa toteutetaan konkreettisia uudistuksia lainsäädäntöön. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.)

2.5 Lastensuojelulliset toimenpiteet

Lastensuojelu jaetaan ehkäisevään sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 §). Ehkäisevää lastensuojelua voidaan järjestää silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Vastuu ehkäisevän lastensuojelun järjestämisestä on kunnilla ja hyvinvointialueilla. Tarkoituksena on turvata ja edistää lapsen normaalia kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä

tukea vanhemmuutta. Ehkäisevän lastensuojelun tukikeinoja ovat esimerkiksi neuvolassa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava tuki tai erityinen tuki. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 a §.)

Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluu asiakassuunnitelman tekeminen, avohuollon tukitoimien järjestäminen, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, sijaishuolto sekä jälkihuolto (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 §). Seuraavaksi ne käydään lastensuojeluilmoituksen kanssa tarkemmin läpi omissa alaluvuissaan jälkihuoltoa lukuun ottamatta. Jälkihuoltoa tutkitaan ja käsitellään opinnäytetyön aiheen myötä perusteellisemmin tulevissa pääluvuissa.

2.5.1 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, jos hän on saanut tietää, että jollakin lapsella on kehitystä vaarantavat olosuhteet, tarve huolenpidolle tai lapsen käyttäytyminen vaatii lastensuojelun tarpeen selvitystä. Lisäksi eri tahojen, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, poliisi-, palo- ja pelastustoimen sekä uskonnollisten yhdyskuntien työntekijöitä koskee ilmoitusvelvollisuus, eli heidän täytyy tehdä lastensuojeluilmoitus viipymättä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §.) Syntyvästä lapsesta voidaan tehdä ennakkollinen lastensuojeluilmoitus, mikäli arvioidaan, että hän tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukea heti synnyttyään (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 c §).

Kun lastensuojeluasia saapuu hyvinvointialueelle, sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä arvioi kiireellisen lastensuojelun tarpeen välittömästi. Tämän lisäksi useimmiten tehdään palvelutarpeen arviointi sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 §:n mukaan. Samalla selvitetään tarve lastensuojelun tukitoimille. Palvelutarpeen arviointia tehdessä sosiaalityöntekijä tarkastelee lapsen kasvuympäristöä sekä hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kykyä huolehtia lapsesta. Palvelutarpeen arviointi aloitetaan ja suoritetaan loppuun ilman aiheettomia viivästyksiä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 26 §.)

Palvelutarpeen arvioinnin myötä voidaan aloittaa lastensuojelun asiakkuus, mikäli sosiaalityöntekijä toteaa sen tarpeelliseksi. Jos lapsen tilanne tarvitsee kiireellisiä toimia tai lapsi tai hänen perheensä saa lain mukaisia tukitoimia ennen valmista palvelutarpeen arviointia, asiakkuus aloitetaan jo aiemmin. Lapsen lastensuojeluasiakirjoihin tehdään merkintä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja siitä ilmoitetaan heti hänelle ja huoltajalleen sosiaalihuollon asemaa ja oikeuksia koskevan lain (812/2000) 11 §:n mukaisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007, 27 §.)

2.5.2 Asiakassuunnitelma

Asiakassuunnitelma tehdään aina lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle. Se tehdään yhteistyössä lapsen, huoltajan ja tarvittaessa muiden lapsen hoitoon osallistuvien henkilöiden ja tahojen kanssa, mikäli tälle ei ole selkeitä esteitä. Suunnitelman tarkastus tehdään tarvittaessa, vähintään vuoden välein. Jos lapsi otetaan huostaan, lapsen vanhemmille tehdään oma asiakassuunnitelma, jollei sitä koeta tarpeettomaksi. Vanhempien asiakassuunnitelman myötä heille järjestetään erityisen tuen palveluita, jotka edistäisivät perheen jälleenyhdistämistä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §.)

Lapsen asiakassuunnitelma sisältää asiat ja olosuhteet, joihin aiotaan vaikuttaa sekä palvelut ja tukitoimet, joilla pyritään vastaamaan lapsen ja perheen tuen tarpeisiin. Lisäksi siihen lisätään myös

mahdolliset asianomaisten eroavat näkemykset tuen tarpeisiin sekä palveluiden ja tukitoimien järjestämiseen liittyen. Huostaanotetun lapsen kohdalla asiakassuunnitelmaan lisätään lapsen sijoitukseen liittyviä asioita. Sijaishuollon tarkoituksen ja tavoitteen lisäksi suunnitelmaan kirjataan esimerkiksi lapsen erityisen tuen ja avun, terveydenhuollon sekä koulutuksen järjestämisestä. Lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden hoitoon osallistuvien henkilöiden välinen yhteydenpito otetaan huomioon, joten suunnitelmaan kirjataan sen toteuttamisesta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §.)

Sijaishuoltopaikassa lapsen asiakassuunnitelmaan lisätään tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelma yhdessä hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Se täytyy tehdä viipymättä silloin, kun sitä ei ole aiemmin tehty ja sijaishuollossa on kohdistettu tai todennäköisesti tullaan kohdistamaan rajoituksia lapseen. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tehdään yhdessä lapsen kanssa, minkä lisäksi hänen huoltajiaan on kuultava, jollei se ole selvästi mahdotonta tai tarpeetonta. Suunnitelman tarkoituksena on asiakassuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden havainnollistaminen. Sen avulla voidaan myös kuvata, miten lapsen tarpeisiin voidaan vastata. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 a §.)

2.5.3 Avohuolto

Lapselle ja perheelle voidaan järjestää sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisten sosiaalipalvelujen, kuten tukihenkilön tai -perheen ja kotipalvelun, varhaiskasvatustien (540/2018) mukaisen lasten päivähoidon ja toimeentulotuesta säädetyn lain (1412/1997) mukaisen toimeentulotuen lisäksi lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Lapsen ja perheen asiakassuunnitelma otetaan huomioon, kun tukitoimia järjestetään. Tarjotut tukitoimet voivat olla ongelmatilanteen selvitystä, lapsen tukemista koulunkäynnissä, taloudellista tukemista esimerkiksi harrastuksissa, perhekuntoutusta ja lapsen kuntoutusta tukevia palveluja, tehostettua perhetyötä sekä muita tukitoimia ja palveluja, jotka tukevat lasta ja perhettä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 36 §.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi ja hänen huoltajansa hyväksyvät sijoituksen (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 §). Tarvittaessa koko perhe voidaan sijoittaa perhekuntoutukseen. Mikäli lapsi sijoitetaan yksin kodin ulkopuolelle, on sijoitus yleensä lyhytaikaista ja sijoitusta on arvioitava kolmen kuukauden välein. (Ihalainen & Kettunen 2016, 115.) Toistuva lapsen sijoittaminen avohuollon tukitoimena ei ole kuitenkaan sallittua, jos lapsen etu ei uutta lyhyttä sijoitusta välttämättä vaadi (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 a §).

Yksi avohuollon tukitoimista on tukihenkilötyöskentely. Tukihenkilötyöskentelyn perusajatuksena on, että lapselle tai nuorelle mahdollistetaan turvallinen aikuinen elämään, jonka kanssa on mahdollista käydä esimerkiksi luottamuksellisia keskusteluja ja viettää aikaa yhdessä. Pienempien lapsien kanssa voidaan käyttää tukiperhettä. Lapset voivat viettää turvallisessa perheessä aikaa esimerkiksi yhden viikonlopun kuukaudesta. Tukiperhetoiminnan avulla vanhemmat saavat levähdystauon tai heille jää aikaa hoitaa omia asioitaan ja lapset saavat uusia virikkeitä. (Ihalainen & Kettunen 2016, 113–114.)

2.5.4 Kiireellinen sijoitus

Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §). Välitön vaara voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsi kohtaa väkivaltaa tai sen uhrina, tai lapsi on jätetty heitteille. Kiireellisen sijoituksen syynä voi olla myös lapsen tai nuoren oma käyttäytyminen, esimerkiksi päihteidenkäyttö. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää,

mutta sitä voidaan tarvittaessa jatkaa 45–60 päivään, mikäli se on tarpeellista huostaanottopäätöksen valmistelemiseksi. (Ihalainen & Kettunen 2016, 116.)

Kiireellinen sijoitus päättyy, kun yllä mainitun 30 päivän sijoituksen tai jatkoajan jälkeiselle ajalle ei ole tehty huostaanottopäätöstä tai viety hallinto-oikeudelle hakemusta siihen liittyen. Se voi päättyä myös silloin, kun perusteita kiireelliselle sijoittamiselle ei enää ole. Kiireelliseen sijoitukseen liittyviä päätöksiä varten tulee selvittää lapsen sekä hänen vanhempiansa, huoltajiensa ja muiden lapsesta vastaavien henkilöiden käsitykset ja mielipiteet sijoituksesta. Selvittäminen voidaan jättää väliin silloin, jos siitä johtuva asian käsittelyn viivästyminen uhkaa lapsen turvallisuutta, terveyttä tai kehitystä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 39 §, 39 a §.)

2.5.5 Huostaanotto

Huostaanotto on viimesijainen toimenpide, jota käytetään lapsen auttamiseksi. Mikäli kaikki huostaanoton edellytykset täyttyvät, on lapselle järjestettävä sijaishuolto. Huostaanoton edellytyksiä ovat puutteet lapsen huolenpidossa tai, kun lapsen muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä, kun lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun, kuin vähäisenä pidetyn rikollisen teon, avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä, sopivia tai mahdollisia, ja kun sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Ihalainen & Kettunen 2016, 115–116.)

Päätöksen huostaanotosta tekee viranhaltija, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa eivät vastusta sitä. Jos he vastustavat asiaa, hallinto-oikeus saa sen ratkaistavakseen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 43 §.) Huostaanotossa lapsen huolto siirtyy osittain pois lapsen huoltajilta. Huolto siirretään lapsen siihenastisilta huoltajilta pois vain niiltä osin, kuin se on tarpeellista lapsen edun kannalta. Huollon pois siirtäminen tarkoittaa usein oikeutta päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. (Ihalainen & Kettunen 2016, 115–116.)

Huostaanotto on toistaiseksi voimassa, eli kun tarvetta huostassapidolle ja sijaishuollolle ei enää ole, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee asian ja viranhaltija, esimerkiksi johtava sosiaalityöntekijä tai hänen määräämä sosiaalityöntekijä, tekee päätöksen. Huostassapitoa ei kuitenkaan saa päättää, jos se on selkeästi lapsen etua vastaan. Sen päättämistä harkitessa on huomioitava sijoituksen pituus, lapsen ja hänen vanhempiansa väliset suhteet, lapsen ja sijoituspaikan välisen kiintymyssuhteen laatu sekä lapsen mielipide. Huostassapito päättyy viimeistään lapsen täytettyä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 13 §, 47 §.)

2.5.6 Sijaishuolto

Kun lapselle tehdään huostaanotto tai kiireellinen sijoitus kodin ulkopuolelle, hän on sijaishuollossa. Sitä järjestetään laitoshuoltona, perhehoitona tai jollain muulla tavalla lapsen tarpeet huomioiden. (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §.) Sijaishuoltopaikkaa valitessa on huomioitava lapsen tarpeiden lisäksi hänen taustansa, läheiset ihmissuhteet sekä huostaanoton perusteet. Hänet pyritään sijoittamaan ensisijaisesti perheeseen tai muualle tarpeeksi kattavien tukitoimien avulla, mutta mikäli se ei lapsen edun kannalta ole järkevää, voidaan järjestää laitoshuoltoa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50

§.) Yhteistyö sijaishuoltopaikan, lapsen vanhempien sekä hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän välillä on oltava sujuvaa, jotta lapsen huollon jatkuvuus saataisiin turvattua (Lastensuojelulaki 417/2007, 52 §).

Sijaishuollossa olevan lapsen on saatava tietää sijoitukseensa liittyviä asioita hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Hänellä on myös oikeus keskustella asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän kanssa kahdestaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 53 §.) Sijaishuollossa täytyy turvata lapselle läheiset turvalliset ihmissuhteet, joten hän saa tavata perheenjäseniään ja muita läheisiä ihmisiä kasvotusten, sekä pitää heihin yhteyttä esimerkiksi puhelimitse (Lastensuojelulaki 417/2007, 54 §). Lapsen harrastuksia ja opintoja on tarvittaessa tuettava taloudellisesti, sekä hänellä on oikeus käyttövaroihin. Käyttövarojen määrä riippuu lapsen iästä sekä kasvuympäristöstä, mutta 15 vuotta täyttäneet lapset ovat oikeutettuja saamaan vähintään kolmasosan yhdelle lapselle annettavasta elatustuen määrästä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 55 §.)

Perhehoidolla tarkoitetaan hoidon ja huolenpidon järjestämistä hoitajan kodissa tai hoidettavan kotona. Sen tavoitteena on kodinomaisen hoidon järjestäminen sekä perusturvallisuudesta ja sosiaalisista suhteista huolehtiminen. Perhehoidosta säädetään laissa 263/2015, jonka tarkoituksena on saada hoidettavan tarpeet ja perheenomaisen hoidon merkitys turvattua. (Perhehoitolaki 263/2015, 1 §, 3 §.) Hoidon on oltava sijoitettavan tarpeisiin sopiva. Lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota ihmissuhteisiin sijoitettavan, hoitajien sekä muiden hoidettavien ja perheenjäsenten välillä. Hoidettavalla tulee olla tasavertainen asema muihin asukkaisiin verrattuna. (Perhehoitolaki 263/2015, 5 §.) Perhehoidon ohjauksesta ja valvonnasta vastaa hyvinvointialue, jonka alueella perhehoitopaikka sijaitsee. Mikäli hoidettava sijoitetaan toiselta hyvinvointialueelta, tällöin hänet sijoittanut hyvinvointialue ottaa tehtäväkseen valvoa hoidettavan sijoitusta ja perhehoidon toteutumista. (Perhehoitolaki 263/2015, 22 §.)

Lastensuojelun laitoshuoltoa järjestetään lastenkodeissa, koulukodeissa sekä muissa rinnastettavissa lastensuojelulaitoksissa (Lastensuojelulaki 417/2007, 57 §). Yhdessä rakennuksessa voi asua enintään 24 lasta tai nuorta, mutta yhdessä asuinyksikössä seitsemän lasta tai nuorta. Väliaikaisesti määrissä voidaan poiketa, jos kyseessä on kiireellinen tapaus, jossa lapsen hoidon järjestäminen on välttämätöntä. Asuinyksikössä täytyy olla vähintään seitsemän työntekijää hoito- ja kasvatustehtäviä varten, poikkeuksena useampi asuinyksikkö samassa rakennuksessa, jolloin työntekijöitä tarvitsee vähintään kuusi yksikköä kohden. (Lastensuojelulaki 417/2007, 59 §.) Sijoitettavan lapsen kohdalla laitoshuoltoa ja sen toteutumista valvoo hyvinvointialue, joka on sijoittanut lapsen. Tämän lisäksi aluehallintoviraston ja sijoitushyvinvointialueen tehtäviin kuuluu laitoshuoltopaikan toiminnan valvominen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 79–80 §.)

Lastensuojelulain 11 luvussa määrätään sijaishuollon rajoituksista, joita ovat muun muassa yhteydenpidon rajoittaminen, esineiden haltuunotto, kiinnipito, henkilötarkastus sekä liikkumisvapauden rajoittaminen. Yhteydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta rajoituksia saa käyttää vain sijaishuollon laitoshuollossa. Rajoituksia voidaan käyttää vain tietyin ehdoin, kuten lapsen tai muiden henkilöiden terveyden ja turvallisuuden vaarantumisen ehkäisemiseksi, lapsen edun mukaisesti sekä omaisuusvahingon ehkäisemiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 61 §, 61 a §.)

3 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

Jälkihuolto on sijaishuollon päättymisen jälkeen tai avohuollon tukitoimena tapahtuneen, vähintään puolen vuoden yhtäjaksoisen sijoituksen päättymisen jälkeen tarjottavaa tukea lapselle tai nuorelle. Lapsen tai nuoren iällä ei ole merkitystä jälkihuoltovelvoitteen alkamisen kannalta. Mikäli lapsi on ollut huostaanotettuna, syntyy jälkihuoltovelvoite hyvinvointialueelle, vaikka huostaanotto ja kodin ulkopuolinen sijoitus olisivat olleet lyhytaikaisia. Jälkihuollon järjestämisestä määrätään lastensuojelulaissa ja lapsella on siihen subjektiivinen oikeus. Jälkihuolto-oikeutta ei voi rajoittaa esimerkiksi määrärahaperusteilla. (Räty 2019, 709–710.)

Jälkihuollon tarkoituksena on sijaishuollosta kotiutuvien ja itsenäistyvien nuorten tukeminen (HE 71/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta, 3). Mikäli lapsella tai nuorella on edelleen tarvetta sijaishuollon aikana saadulle erityiselle tuelle ja tarpeelle, jälkihuollon myötä pyritään turvaamaan tuen jatkuvuus sijoituksen päättyessä. Jälkihuollon tarkoituksena on myös kotiutuvan lapsen tai itsenäistyneen nuoren ihmissuhteiden jatkuvuuden turvaaminen – tavoitteena olisi varmistaa, että lapselle tai nuorelle tuttu sosiaalihuollon ammattilainen vastaisi hänen asioistaan jatkossakin. Etenkin itsenäistyneelle nuorelle entuudestaan tuttu ammattilainen on tärkeä, sillä heidän välillään voi olla pysyvä ja jatkuva ihmissuhde. Kyseisten ihmissuhteiden myötä ehkäistään nuoren syrjäytymistä ja edistetään hänen kiinnittymistään yhteiskuntaan. (Araneva 2022, luku 14.1.)

Suomessa on kartoitettu jälkihuollon tilannetta valtakunnallisesti tehdyn kuntakyselyn myötä. Kysely jaettiin yhteensä 138 kuntaan, sote-kuntayhtymään ja yhteistoiminta-alueelle, joista 95 saatiin vastaukset. Kyselyyn vastanneet olivat muun muassa palvelupäälliköitä, palveluvastaavia, sosiaalityöntekijöitä ja ohjaajia. He saivat antaa arvion jälkihuollon kokonaistilanteesta ja 57 % kertoi sen olevan hyvä. 10 % koki sen heikommaksi, johon ovat vaikuttaneet esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, vähäiset resurssit ja työntekijät, ajanpuute sekä joidenkin nuorten motivaation puute. Nuoren oikeus saada jälkihuoltoa vaikuttaa sujuvan, sillä 49 % vastanneista kertoi sen toteutuvan melko hyvin ja 45 % erittäin hyvin. (Hirschovits-Gerz, Weckroth, Ikonen & Heino 2022, 51–53.)

3.1 Jälkihuoltosuunnitelma

Saikkonen, Ulmala ja Vanhala (2019) ovat opinnäytetyössään tutkineet nuorten kokemuksia jälkihuollosta Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän alueella. Tutkimuksessa selvitettiin nuorten kokemusten pohjalta jälkihuollon kehittämisen tarpeita. Tutkimuksessa kävi ilmi, että haastateltavista nuorista vain kahdelle viidestä oli laadittu jälkihuoltosuunnitelma. (Saikkonen, Ulmala & Vanhala 2019, 37.) Jälkihuoltosuunnitelma, eli jälkihuollon asiakassuunnitelma, on laadittava yhdessä asiakkaan kanssa. Lastensuojelulaissa (317/2007) määritetään, että asiakassuunnitelma on tehtävä asiakkaalle aina, ellei kyseessä ole tilapäinen neuvonta tai ohjaus. Asiakkaan mielipide ja toiveet on otettava huomioon, sillä asiakassuunnitelma on asiakkaan asiakirja. Asiakassuunnitelman avulla asiakkaalle voidaan valikoida hänelle sopivimmat palvelut ja tukitoimet. Sen laadintaan osallistuminen voi auttaa asiakasta jäsentämään omaa elämäänsä. (Lastensuojelulaki 317/2007, 30 §.)

Jälkihuoltosuunnitelmassa tulee olla esillä suunnitelman tekoon osallistuneiden henkilöiden nimet, lapsen tai nuoren perhe ja tukiverkosto ja heidän mahdollisuutensa tukea lasta tai nuorta, taustatiedot sijoituksesta ja sijoituksen tavoitteiden toteutumisesta, nykyinen terveydentila, tieto lapsen tai nuoren päivähoidosta tai koulusta, opinnoista, työstä ja toimeentulosta, asumisesta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, lapsen tai nuoren tuen tarve ja tämänhetkiset voimavarat, lapsen tai nuoren huoltajan tai muun läheisen voimavarat ja tuen tarpeet, jälkihuollon tavoitteet ja eri osapuolten näkemykset tavoitteista, tarvittavat palvelut ja tukitoimet, suunnitelman arviointi ja tarkastamisen ajankohta. Jälkihuollossa olevien alaikäisten lasten kohdalla asiakassuunnitelmassa on tärkeää huomioida koko perheen tilanne. Alaikäisten lasten kohdalla asiakassuunnitelmassa korostuu tukimuodot, jotka tukevat koko perhettä. Huostaanoton lopettamisen jälkeen tarjottavassa jälkihuollossa on huolehdittava myös vanhempien, huoltajien ja muun tukiverkoston tukeminen lapsen tai nuoren yksilöllisten tuen tarpeiden lisäksi. (Pukkio 2016, 78–79.) Osallistavan kirjaamisen toteutuessa asiakkaalla on hieno mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Dokumentoinnista tiedottaminen asiakkaalle on osallisuuden vahvistamisen kannalta tärkeää. (Laaksonen ym. 2011, 42.)

3.2 Jälkihuollon merkitys

Suomi lasten kasvuympäristönä - kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä -tutkimuksesta (2018) käy ilmi, että lähes kuusi prosenttia vuonna 1997 syntyneistä lapsista ja nuorista on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Vuonna 1997 syntyneistä 3252 lasta on joutunut muuttamaan lyhyt- tai pitkäaikaisesti pois alkuperäisestä kodistaan vaikeiden elämäntilanteiden vuoksi. Tutkimuksessa on verrattu vuonna 1987 ja 1997 syntyneiden lapsien ja nuorien sijoitusten lukumääriä. Sijoitettujen lasten lukumäärä vuonna 1997 syntyneillä lapsilla ja nuorilla kasvoi kaksinkertaiseksi ja pitkäaikaisesti sijoitettujen määrä kasvoi puolitoistakertaiseksi verrattuna vuonna 1987 syntyneisiin. Raportissa on tarkasteltu tekijöitä, jotka ovat todennäköisesti kuormittaneet lasten kasvuolosuhteita, joissa he aikaisemmin ovat eläneet. Sijoitetuksi tulleiden lasten vanhemmilla lyhyt koulutus, pitkäkestoinen toimeentulotuen saanti, mielenterveyden ongelmat ja kuolema olivat yleisempiä, kuin kotona asuvien lasten vanhemmilla. On erittäin tärkeää, että lapsia ja nuoria kannateltaisiin myös sen jälkeen, kun aikuisuuden kynnyks on ylitetty. (Ristikari ym. 2018, 125.)

Jälkihuollon toimivuudella on merkitystä avo- ja sijaishuollon aikana saavutettujen myönteisten tulosten kannalta. Jälkihuollolla on myös taloudellinen merkitys. Mikäli jälkihuolto on toimivaa, lapsen tai nuoren hoitoon ja kuntoutukseen käytetyt resurssit eivät mene hukkaan. Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista ja itsenäistymisprosessia, jolla on vaikutusta lapsen tai nuoren elämässä pärjäämisen edellytyksiin. Jälkihuollolla voidaan ehkäistä lapsen tai nuoren syrjäytyminen ja ajautuminen myöhemmin yhteiskunnan huolto- ja hoitokoneiston varaan. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012, 92.)

3.3 Jälkihuollon sisältö

Paulsen, Höjer ja Melke (2018) ovat tutkineet Pohjoismaissa toteutuvan jälkihuollon eroja. Tutkimustuloksissa käy ilmi, että lastensuojelun asiakkaina olleet nuoret tarvitsevat usein enemmän tukea aikuisuuteen siirtymisessä, kuin muut väestön nuoret. Monet lastensuojelun asiakkaina olleista nuorista kohtaavat haasteita koulutukseen, työelämään sekä asumiseen liittyen. (Paulsen, Höjer & Melke

2018, 1–2.) Näykki (2020) on pro gradu -tutkielmassaan perehtynyt jälkihuolto nuorten tuen tarpeisiin ja tukitoimiin. Tutkimusta varten hän tutustui kymmenen 18–21-vuotiaan jälkihuolto nuoren asiakasdokumentteihin. Eniten tukea nuoret tarvitsivat taloudelliseen tilanteeseen ja asumiseen, kuten raha-asoiden hoitamiseen ja etuuksien hakemiseen. Tämän lisäksi monet tarvitsivat apua koulutukseen ja työelämään liittyvissä asioissa, kuten opiskelupaikan vaihtamisessa. Asiakasdokumenteista ilmenee myös nuorten tarve erilaisille sosiaali- ja terveystalvituille sekä läheisverkoston tuen tärkeys. (Näykki 2020, 27, 31–43.)

Jälkihuollon tarjoamia tukitoimia ovat esimerkiksi psykososiaalisen tuen antaminen, joka pitää sisällään nuoren ohjausta ja neuvontaa itsenäisen elämän sekä arjessa ja yhteiskunnassa selviytymisen taitoihin, tukea tulevaisuuden suunnitteluun, tukea koulunkäyntiin, opintoihin sekä työllistymiseen ja niistä suoriutumiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 76 §.) Psykososiaalinen tuki jälkihuollon tukimuotona on ilmeisen tärkeä. Nuoret, joilla ei itsenäistymisvaiheessa ole tukiverkosta, esimerkiksi vanhempia tai sukulaisia, ovat haavoittuvassa asemassa. Tavoitteena on, että jälkihuollon aikana jokaiselle nuorelle voidaan turvata vähintään yksi aikuis- tai viranomaisuhde, esimerkiksi nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä, nuoren sijaishuoltopaikan työntekijä tai tukihenkilö. (Pukkio & Hoikkala 2016, 16–17.)

Jälkihuollon velvollisuus on auttaa nuorta myös asunnon hankkimisessa sekä turvata nuorelle riittävä toimeentulo (Lastensuojelulaki 417/2007, 76 a §). Kustannukset palveluista ja tukitoimista sijoitus- ja hyvinvointialue, sijoituspaikan sijaintikunta sekä jälkihuollossa olevan nuoren asuinkunta voi periä sijoittajahyvinvointialueelta. Sijoitus- ja hyvinvointialueella tarkoitetaan hyvinvointialuetta, jossa nuori on ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon, tai nuori on jälkihuollossa. Sijoitus- ja hyvinvointialueen on järjestettävä sijoittajahyvinvointialueen, nuoren sijoituspaikan sijaintikunnan tai jälkihuollossa olevan nuoren asuinkunnan kanssa huollon ja hoidon tarpeet vaativat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelulaki 417/2007, 16 b §.)

Lapsen tai nuoren ollessa sijoitettuna kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena tai huostaanotettuna, on hänelle kerrytettävä itsenäistymisvaroja. Joka kuukausi lapsen tai nuoren sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen tuloista ja korvauksista siirretään vähintään 40 prosenttia itsenäistymisvaroihin. Hyvinvointialueen on tuettava itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen, mikäli nuorella ei ole tuloja tai korvauksia, joista itsenäistymisvaroja olisi voinut kerryttää. Itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta päättää hyvinvointialue. Itsenäistymisvarat ovat annettava lapselle tai nuorelle jälkihuollon päättyessä tai viimeistään hänen täyttäessään 25 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 77 §.)

3.4 Jälkihuollon kokemusasiantuntijoiden suositukset

Jahnukainen ja Tiili (2022, 8–10) ovat koonneet julkaisun suosituksista kokemusasiantuntijoiden näkökulmista lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi. Kokemusasiantuntijoiden mukaan on tärkeää pohtia, onko nuorella mahdollisuus vaikuttaa oman jälkihuollon työntekijän valintaan. Jälkihuollossa olevilla nuorilla ei välttämättä ole itsenäistyessä läheisiä tai tuttuja aikuisia ympärillä. Monille nuorille jälkihuollon ammattilaiset muodostuvat tärkeimmäksi verkostoksi. Jälkihuollon työntekijän työnkuvan pitäisi mahdollistaa se, että työntekijä voisi olla nuorelle tarvittaessa läheinen henkilö. Jälkihuollossa

on tuettava nuoren yhteydenpitoa läheisten kanssa. On tärkeää, että nuoren annetaan itse määrittellä oman elämän läheiset ja tärkeät verkostot. Tärkeää on myös mahdollistaa nuorelle pitkä ja luottamuksellinen suhde omaan jälkihuollon työntekijään. (Jahnukainen & Tiili 2022, 8–10.)

Jokaisen nuoren tulisi saada tietoa jälkihuollosta tasapuolisesti. On tärkeää, että nuoret tietäisivät mihin jälkihuoltoa voi hyödyntää ja mitä se pitää sisällään. Jälkihuollon kielteistä leimaa voitaisiin myös vähentää tietoisuuden lisäämisellä jälkihuollosta. On tärkeää, että nuori tietää jälkihuollon olevan vapaaehtoista ja että sen voi lopettaa, kun itse haluaa. Vääränlainen tieto jälkihuollosta tai pelko siitä, että sosiaalityöntekijä kontrolloi nuoren elämää, mikäli hän ottaa jälkihuoltoa vastaan, voi saada nuoren kieltäytymään jälkihuollosta. (Jahnukainen & Tiili 2022, 16.)

3.5 Työntekijöiden kokemuksia jälkihuollosta

Saikkonen, Ulmanen ja Vanhala (2019) ovat haastatelleet opinnäytetyötään varten kahta Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän työntekijää heidän kokemuksistaan jälkihuollosta. Toinen työntekijä on työskennellyt sijaishuollon sosiaalityöntekijänä ja toinen lastensuojelun perhetyön ja sosiaalipäivystyksen esimiehenä. Haastateltavat ovat nostaneet esille kokemusasiantuntijuuden, josta voisi olla hyötyä jälkihuoltonuorelle. Heidän mukaansa nuoret ottavat vastaan eniten taloudellista tukea ja tukea harrastustoimintaan. Omaan kotiin muuttavat nuoret tarvitsevat paljon tukea asumiseen liittyen. Tukihenkilötoimintaa on ostettu paljon, tukihenkilön kanssa nuori voi asioida esimerkiksi Kelassa ja hoi-taa opintoihin liittyviä asioita. Työntekijöiden mukaan tuen tarve nuorilla on suuri ja tukihenkilöitä järjestetään ostopalveluna nuorille, jotka muuttavat toiselle paikkakunnalle. Jälkihuollon kehittämiseen työntekijöillä ei ollut ideoita, heidän mielestään jälkihuolto on viime vuosina kehittynyt paljon. Työntekijät pitävät jälkihuoltoa erittäin tärkeänä nuorille, varsinkin, jos nuorella ei ole oman perheen tukea. (Saikkonen, Ulmala & Vanhala 2019, 40–41.)

Pesäpuu ry on selvittänyt Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT) ry:n kanssa lastensuojelun sijaishuol-losta itsenäistyneiden nuorten koulutus- ja työllisyyspolkuja tukevia ja estäviä tekijöitä. Selvitystä varten on haastateltu sosiaalityöntekijöitä, jotka työskentelevät jälkihuollossa. Sosiaalityöntekijät ovat tuoneet esille nuorten yksilöllisiksi haasteiksi nuoren vaikeuden tunnistaa omia voimavaroja tai osaamisalueita. Vaihteleva psyykinen kunto, päihderiippuvuus, elämän- ja arjenhallinnan haasteet, asunnottomuus sekä epäluottamus yhteiskuntaa tai viranomaisia kohtaan ovat myös tekijöitä, jotka vaikeuttavat nuoren kykyä tunnistaa omia voimavaroja. Kyseiset haasteet voivat näyttäytyä työntekijöille motivaation puutteena, vaikka syynä voi olla se, että nuori on jäänyt vaille tarvitsemaansa apua ja tukea. Sosiaalityöntekijöiden mukaan jälkihuollon alueelliset erot ovat suuria ja nuoret saavat vaihtelevasti tarvitsemaansa apua ja tukea. Nuoret tarvitsevat monialaista apua, mutta palvelujärjestelmän uudistukset vaiheineen tulevat viiveellä, jolloin nuorista tulee "väliinputoajia". (Jussila, Kaijanen, Nokireki & Westlund 2022, 29–30.)

Halttu (2013) on opinnäytetyössään selvittänyt nuorten ja työntekijän kokemuksia jälkihuollosta. Haastateltu työntekijä työskentelee jälkihuollon ohjaajana, josta hänellä on työkokemusta noin kymmenen vuoden ajalta. Jälkihuolto tarjoaa nuorelle tukea arjen normaaleihin asioihin. Työntekijän mukaan tuki voi olla esimerkiksi neuvoa siitä, miten kirjekuoreen kirjoitetaan osoitetiedot tai miten

puuroa keitetään. Työntekijän mielestä parhaiten nuorta auttava asia on koulutus, johon hakeutumissa nuoret usein tarvitsevat työntekijän apua. Työskentely lähtee liikkeelle luottamuksesta, jonka luominen on tärkeintä nuoren ja työntekijän välisessä suhteessa. On tärkeää, että ohjaaja muistuttaa itsestään esimerkiksi viesteillä, vaikka nuori ei alkuun vastaisikaan yhteydenottoihin. Häden tullessa nuori tietää, kehen voi olla yhteydessä. Ohjaaja kokee työskentelyn jälkihuollossa olevan verkostoitunutta työskentelyä. Yhteistyötä voidaan tehdä useiden eri toimijoiden kanssa, esimerkiksi nuoren vanhempien, oppilaitoksen tai A-klinikan kanssa. Kehityskohteeksi jälkihuollon ohjaaja nostaa sen, että nuorille olisi järjestettävä enemmän aikaa. (Halttu 2013, 31–34.)

4 NUOREN ITSENÄISTYMINEN

Lastensuojelulain (417/2007, 75 §) mukaan jälkihuoltoa on järjestettävä sijaishuollon päättymisen jälkeen lapsen tai nuoren iästä riippumatta. Suurin osa jälkihuoltonuorista on kuitenkin täysi-ikäisiä, sillä huostassapito päättyy viimeistään nuoren täytettyä 18 vuotta ja jälkihuoltoa voidaan tarjota siihen saakka, kun nuori täyttää 25 vuotta (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §, 75 §). Useat nuoret aloittavat täysi-ikäistytyään itsenäisen elämän: vuoden 2021 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettuja 17-vuotiaita oli noin 1950, mutta jälkihuollon täysi-ikäisten sijoituksessa 19-vuotiaita oli noin 290 (Forsell & Kuoppala 2022, 10, 23). Nuoruus ja itsenäistyminen ovat täten ajankohtaisia asioita monelle sijaishuollosta jälkihuollon asiakkaaksi siirtyvälle.

Nuoruudessa koetaan tulevaisuuden haaveita sekä lapsuuden kaipaamista. Lapsuuden asiat, kuten positiiviset ja negatiiviset muistot, tapahtumat, toiveet sekä onnistumiset ja epäonnistumiset voivat palata nuoren mieleen. Nuori on kuitenkin aiempaa kehittyneempi, jolloin menneisyydessä tapahtuneiden asioiden uudelleenkohtaaminen ja käsittely on hänelle mahdollista. Nuoruudessa opitaan muun muassa rakentamaan kokonaisuuksia, ratkaisemaan ristiriitoja ja näkemään syy-seuraussuhteita, sekä kehitytään itsenäisessä älyllisessä ajattelussa. Aikuiset ovat tärkeä tuki, sillä he auttavat nuorta kyseisissä asioissa esimerkiksi keskusteluiden kautta. Itsenäistymisen tehtävänä on olla nuoruuden määränpää. (Erkko & Hannukkala 2018, 48.)

Itsenäistyminen on aikuiseksi varttumista ja aikuiselämään tarttumista (Malm 2018, 37.) Länsimaisten nuorten itsenäistyminen etenee monesti prosessina, tietyt odotukset huomioiden. Siihen usein kuuluu muutto omaan kotiin, ammatin opiskelu, työnhaku ja joillekin myös perheen perustaminen. Itsenäistymiseen liittyy erilaisia odotuksia sekä tuntemuksia, kuten innostuneisuutta ja epävarmuutta. Nuoret kokevat matkan aikuisuuteen eri tavalla, sillä joillekin se on haastava ja aikaa vievä prosessi, kun taas osalle se on lähinnä menestyksekkäs vaihe, vaikka heillekin saattaisi alamäkiä osua ajoittain kohdalle. (Stein 2012, 7–8.)

Sinkkosen (2012, 63) mukaan itsenäistymisprosessi on jokaisella nuorella yksilöllinen. Lukuisat tekijät, kuten nuoren kasvu ja kehitys, perheen tausta ja rakenne, kaverisuhteet, vapaa-ajan viettotavat sekä erilaiset arvot vaikuttavat sen etenemiseen. Ulkopuolinen henkilö ei voi ymmärtää nuoren itsenäistymistä, jos hän ei tiedä, mistä nuori itsenäistyy. Aiemman kehityksen tapahtumat ovat siis perustana nuoren itsenäistymisprosessille. (Sinkkonen 2012, 63.)

4.1 Omaan kotiin muuttavat nuoret

Itsenäistymiseen liittyvää nuorten muuttamista pois lapsuudenkodistaan on tutkittu esimerkiksi arjenhallintaa käsittelevässä Nuorisobarometrin kyselyssä vuonna 2015. Kyselyyn osallistui 1894 nuorta. 18-vuotiaista osallistujista 86 prosenttia ja 19-vuotiaista 59 prosenttia asui vielä vanhempansa tai vanhempiensa luona. 20-vuotiaista osallistujista vain 34 prosenttia ja 21-vuotiaista 25 prosenttia asui enää lapsuudenkodissaan. (Myllyniemi 2016, 22.) Eurostatin tilastojen mukaan Suomessa vuonna 2021 lapsuudenkodistaan poismuuttaneiden nuorten arvioitu keski-ikä oli 21,5 vuotta. Muihin eurooppalaisiin verrattuna suomalaiset muuttavat huomattavasti nuorempina, sillä samana

vuonna Euroopan unionin alueella lapsuudenkodistaan poismuuttaneiden nuorten arvioitu keskiarvoikä oli 26,5 vuotta. Esimerkiksi Kroatiassa omaan kotiin muuttavien nuorten keski-ikä oli 33,3 vuotta. (Eurostat 2022.)

Salonen (2005, 66–99) on artikkelissaan selvittänyt sitä, miksi suomalaiset nuoret muuttavat lapsuudenkodistaan varhain espanjalaisiin nuoriin verrattuna. Eurostatin (2022) mukaan omaan kotiin muuttavien espanjalaisten nuorten arvioitu keski-ikä oli vuonna 2021 29,8 vuotta. Salosen artikkelin aineisto koostui 10 suomalaisen ja 11 espanjalaisen nuoren aikuisen haastatteluista. Haastatteluista pystyi huomaamaan espanjalaisilla familistista ja suomalaisilla individualistista perhekäsitystä noudattavan yhteiskunnan vaikutuksia esimerkiksi nuorten aikuisten ajatuksiin vapaudesta. (Salonen 2005, 70, 83.) Familistisessa perhekäsityksessä korostetaan perheen tärkeyttä paljon. Perheen säilyttäminen on ihmisille erityisen tärkeää, jolloin muut yksilön tavoittelemat asiat ovat tämän alapuolella. Individualistisessa perhekäsityksessä puolestaan yksilön oikeudet ovat tärkeitä. Vaikka perhe saattaakin olla tärkeä, silti se voi jäädä taka-alalle joissain yksilön päätöksissä, kuten unelmien tavoittelun yhteydessä. (Jallinoja 1985, 21.) Artikkelista selvisi, että kummankin maan nuorille aikuisille vapaus on tärkeää, mutta toisin kuin suomalaisilla, espanjalaiset nuoret eivät tavoittele sitä oman tilan muodossa. Monet suomalaiset haluavat muuttaa lapsuudenkodistaan nuorena, jotta saisivat tilan, jossa olisi oma rauha ja yksityisyys. Espanjalaiset nuoret kokevat vapauden riittäväksi silloin, kun saavat toimia miten itse haluavat, vaikka asuvatkin vanhempiensa kanssa. Haastatteluun osallistuneet espanjalaiset kertoivat, etteivät he edes vietä paljoakaan aikaa omassa huoneessaan, vaan viihtyvät enemmän kodin yhteisissä tiloissa, arkeaan jakaen perheensä kanssa. (Salonen 2005, 81–83.)

Espanjassa valtio ei tue omaan kotiin muuttavia nuoria kuten Suomessa, vaan familistisia perhekäytäntöjä tuetaan maassa lainsäädännöllä (Salonen 2006, 77–78). Espanjan siviililaissa todetaan, että vanhemmat huolehtivat jälkikasvustaan ja jälkikasvu vanhemmistaan iästä riippumatta. Laki koskee myös ydinperheen ulkopuolisia sukulaisia, sillä lähisukulaisen on huolehdittava, että toinen selviää hengissä. (Código Civil Español, 142–144 artikla.) Salosen haastatteluun osallistuvista espanjalaisista nuorista osa käy täysipäiväisesti töissä, mutta he haluavat silti asua vielä kotonaan, sillä silloin he voivat käyttää rahansa esimerkiksi vuokran sijasta johonkin muuhun. Espanjalaisten nuorten kasvu aikuiseksi tapahtuu lapsuudenkodissa, jonka jälkeen he itsenäistyvät, eli tyypillisimmin muuttavat puolison kanssa yhteiseen kotiin oman perheen perustamista varten. Tämä eroaa suomalaisten individualistisia arvoja korostavasta tavasta itsenäistyä, jossa itsenäistymisen myötä muutetaan useimmiten asumaan yksin tai kimppekämpään, jotta voitaisiin ottaa täysin vastuu omasta itsestään ja aikuistua. Vasta tämän jälkeen mietitään perheen perustamista – aikuistumisen myötä koetaan olevan valmiita ottamaan itsensä lisäksi vastuu myös omista lapsista. (Salonen 2005, 78–79, 84–85, 87–91.)

4.2 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten itsenäistyminen

Kansainvälisten tutkimusten myötä on havaittu, että sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on merkittävä riski joutua kokemaan erilaisia elämän haasteita, kuten syrjäytymistä (Stein 2006, 423.) Collinsein (2001, 271) mukaan muita haasteita ovat esimerkiksi työttömyys, alhainen koulutustaso, koditto-

muus sekä huono terveydentila. Kohonnut riski erilaisille haasteille johtuu useista tekijöistä ja nuoren selviytyminen itsenäistymisen kynnyksellä on hyvin yksilöllistä. Ennen sijaishuoltoa nuori on saattanut kohdata ikäviä asioita, kuten väkivaltaa, vanhempien päihteidenkäyttöä tai kiusaamista. Hänellä itsellään on myös voinut olla päihteidenkäyttöä tai mielenterveyden häiriöitä niissä määrin, että sijaishuolto on koettu parhaaksi ratkaisuksi. Tosin sijoitusprosessin myötä uuteen sopeutuminen voi myös olla elämäntapahtumana nuorelle haastava. (Pukio & Hoikkala 2016, 8.)

Tavallisesti nuoren itsenäistyminen ja lapsuudenkodista pois muuttaminen tapahtuu hiljattain. Vanhemmat ovat tukemassa nuoren itsenäistymisprosessia emotionaalisesti, sosiaalisesti sekä materiaalisesti. Joillakin sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla näin ei välttämättä ole, sillä välit vanhempiin ja muihin läheisiin saattavat olla viileät tai kokonaan katkenneet. Huonoimmassa tapauksessa nuori ei saa lainkaan tukea itsenäistymiseen ja omassa kodissa asumiseen. (Collins 2001, 271–272.) Steinin (2009, 424) mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten itsenäistyminen on todella tiivis ja nopeampoinen prosessi, sillä olosuhteista johtuen siihen ei voida käyttää useita vuosia. Esimerkiksi sijoituksen päättyminen täysi-ikäisenä vaikuttaa asiaan. Kotona asuvilla nuorilla ei vastaavia olosuhteita välttämättä ole, joten he saavat edetä itsenäistymisprosessissaan omaan tahtiin. Tiivis ja nopeampoinen itsenäistymisprosessi voi olla haitaksi, jos nuorella ei ole tarpeeksi aikaa ja mahdollisuuksia sopeutua siihen. Onnistunut itsenäistyminen edellyttää myös sopeutumista suuriin psyykkisiin muutoksiin. Sopeutuminen ei välttämättä toteudu, jos itsenäistymisprosessiin on varattu liian vähän aikaa. (Stein 2009, 424.)

Sekä kotimaiset että kansainväliset tutkimukset tuovat esille kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten itsenäistymisen haasteita. Suomessa on toteutettu seurantatutkimus vuonna 1987 syntyneille, kodin ulkopuolelle sijoitetuille nuorille aikuisille. Tutkimuksessa verrattiin heidän sekä muun väestön pärjäämistä hyvinvoinnin osa-alueilla. Tuloksista ilmeni, että lapsuus ja siihen liittyvät kokemukset vaikuttavat merkittävästi nuorten aikuisten pärjäämiseen. Sijoitus kodin ulkopuolelle on myös vaikuttanut negatiivisesti nuorten aikuisten hyvinvoinnin osa-alueisiin, erityisesti niillä nuorilla aikuisilla, jotka ovat kokeneet sijoituksen ensimmäistä kertaa teini-iässä. Haasteita heillä on ollut esimerkiksi opiskelun kanssa, sillä kesäkuun 2009 loppuun mennessä 63,3 % ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa, kun vastaava luku ei-sijoitetuilla oli 17,0 %. (Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler 2012, 606–612.)

Israelissa selvitettiin maan sijaishuoltopaikoista lähtevien nuorten itsenäistymiseen liittyviä haasteita. Tutkimuksessa haastateltiin puhelimitse 236 nuorta aikuista noin vuosi heidän itsenäistymisensä jälkeen. Yleisin haaste liittyi sijaishuoltopaikasta lähtemiseen, sillä 30 % vastaajista kertoi joutuneensa hyvästelemään paikan myötä saadut ystävät, tutun henkilökunnan ja muita heille tärkeitä henkilöitä. Sijaishuoltopaikan hyvästely ei ollut kaikille helppoa, sillä osa oli asunut ja viihtynyt siellä useita vuosia. Osalle haasteita toi rutiinien puute ja muutokset: joillakin itsenäistymisen myötä ei ollut enää esimerkiksi valmista päiväjärjestystä ja sen tekeminen itse tuotti vaikeuksia, joten se saattoi jäädä kokonaan väliin. Joillekin nuorille rutiineihin tuli muutoksia esimerkiksi asepalvelukseen astumisen myötä. Varusmiespalveluksessa päiväjärjestys, säännöt ja tavat ovat nuorille uusia, joten sopeutuminen voi viedä aikaa. Muutamalla prosentilla oli taloudellisia vaikeuksia sekä vaikeuksia sopeutua uu-

delleen kotiin, jossa asui ennen sijoitustaan. 10 % vastaajista koki, että heillä oli useamman haasteen sekoitus, kuten sijaishuoltoapaikan hyvästeleminen, yksinäisyys sekä huoli omasta pärjäämisestä samaan aikaan. (Sulimani-Aidan 2014, 40, 42–43.) Sulimani-Aidan (2014, 46) toteaa, että nuorten tarpeiden perusteellisempi tarkastelu ja palveluiden kehittäminen on merkittävää sijaishuollosta lähtevien nuorten itsenäistymisen edistämisen kannalta.

Ruotsalaisessa tutkimuksessa selvitettiin sijaishuollosta lähtevien nuorten tuen tarpeita, huolia, haasteita sekä kokemuksia itsenäistymiseen liittyen. Sitä varten haastateltiin 18–22-vuotiaita nuoria, joista kahdeksan oli ollut laitoshoidossa ja toiset kahdeksan sijaisperheessä. Nuorista kymmenen oli lähtenyt sijaishuollosta viimeisen vuoden aikana ja loppuilla se oli suunnitelmassa seuraavan puolen vuoden sisällä. Tutkimuksessa haastateltiin myös joidenkin nuorten vanhempia, sijaisvanhempia, laitoshenkilökuntaa ja sosiaalityöntekijöitä. Tuloksista ilmeni, että sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla on riski saada riittämätöntä tukea itsenäistymiseen, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti hyvinvointiin ja tuottaa haasteita silloin, kun nuori yrittää sopeutua osaksi yhteiskuntaa. Tutkimuksen nuorilla huolet ja ahdistuneisuus ovat liittyneet muun muassa taloudelliseen tilanteeseen, asumiseen ja työllisyystilanteeseen. Osa heistä pelkää joutuvansa hylätyksi, yksinäiseksi, kodittomaksi sekä olemaan ilman henkistä ja käytännön tukea. Huoliin, ahdistuneisuuteen ja pelkoihin joillakin vaikuttavat kokemukset sosiaalihuollosta ja -työntekijöistä. Ruotsissa sosiaalityöntekijät saattavat päättää nuoren lastensuojelun asiakkuuden silloin, kun hän on 19 ja suorittanut toisen asteen tutkinnon. Tällöin nuori voi jäädä tyhjän päälle, mikäli muuta tukiverkostoa hänellä ei ole. (Höjer & Sjöblom 2010, 120–126.)

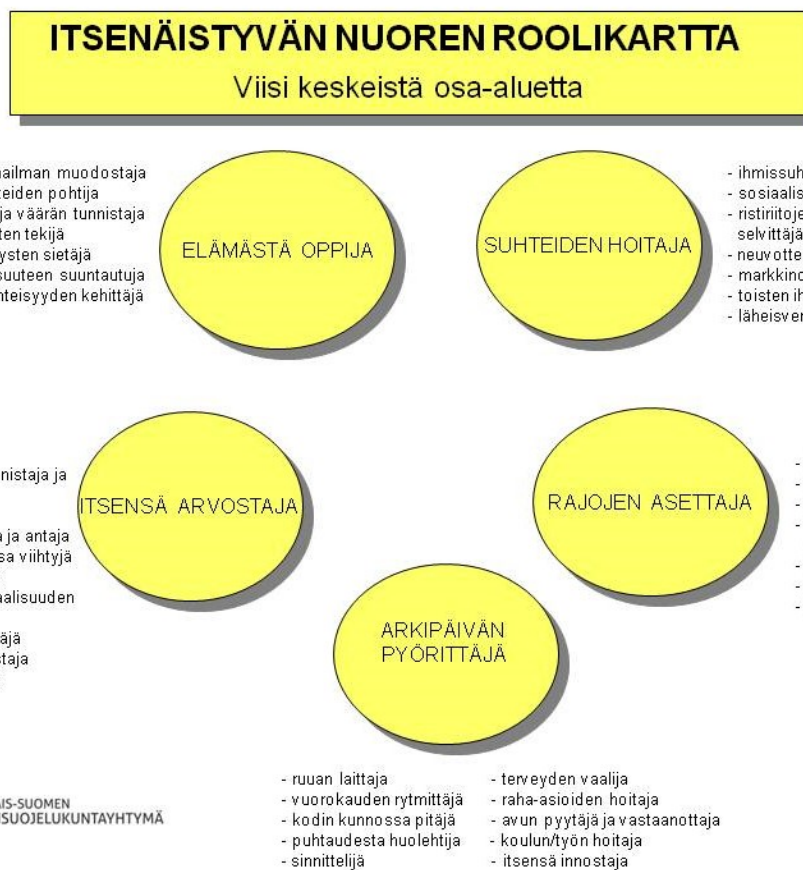
4.3 Sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tukeminen

Sijaishuollosta itsenäistyviä nuoria tuetaan valmistelemalla ja valmentamalla heitä itsenäiseen elämään vähitellen. Nuoren kannalta on hyödyllistä, jos itsenäistymisprosessiin tutustuminen ja valmistautuminen aloitetaan tarpeeksi ajoissa. Arkielämän taitojen opettelu sekä nuoren tulevaisuuden suunnitelmista ja unelmista keskusteleminen valmistelevat nuorta itsenäistymään. (Pukkio 2016, 75.) Törrösen ja Vauhkonen (2012, 94) tutkimukseen osallistuneista sijaishuollosta itsenäistyneistä nuorista useimmat kokevat oppineensa arkielämän taitoja jo sijaishuollon aikana. Rahan käytössä osalla ilmenee kuitenkin vaikeuksia, joten sitä täytyisi harjoitella sijaishuollon aikana enemmän. Itsenäistymisasunnot koettiin hyödyllisiksi, sillä niissä nuoret saivat opetella yksin asumista ennen sijaishuollon päättymistä. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 94.)

Jälkihuollon suunnittelun toivotaan aloitettavan vähintään vuotta ennen sijoituksen päättymistä. Nuoren on kerättävä saamaan tarpeeksi tietoa jälkihuollosta, jälkihuollon palveluista ja nuoren oikeuksista ennen sen alkua, sillä kattavan tiedon myötä hän voisi sitoutua tarjottavaan tukeen paremmin. Jälkihuollon työntekijän on kerättävä tutustua nuoreen ajoissa ja kaikessa rauhassa, jotta hän osaisi olla nuoren tukena jälkihuollon aikana. Mikäli nuoren sijoitus on suunniteltu päätettäväksi silloin, kun hän täyttää 18 vuotta, jälkihuoltoa voi alkaa suunnittelemaan nuoren ollessa 16-vuotias. Perusteellisempi suunnittelu aloitetaan noin vuotta ennen sijaishuollon päättymistä. Joidenkin nuorten kohdalla sijoitus voidaan päättää aiemminkin, jolloin myös jälkihuollon suunnittelun ajankohtaa aikaistetaan. (Pukkio 2016, 75.)

Läheisverkosto on sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren ensisijainen tuki. Kaikilla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista esimerkiksi läheisten vaikeista elämäntilanteista tai pitkistä välimatkoista johtuen. Tämän vuoksi jälkihuollon suunnitteluun kuuluu paikkakunnalla olevien toimijoiden ja palveluiden kartoitus, mikä on tärkeää etenkin paikkakunnalta toiselle muuttavien nuorten kohdalla. Läheisverkostonsa lisäksi nuorelle kartoitetaan sosiaali- ja terveystalvveluita, työvoimapalveluita, koulutuspalveluita, järjestöjen palveluita sekä harrastustoimintaa hänen itsenäistä elämäänsä tukeakseen. Suunnitteluvaiheessa sovitaan myös työnjako ja vastuualueet sijaishuoltoapaikan ja sosiaalityöntekijän välillä, jotta jälkihuollon suunnittelu olisi mahdollisimman sujuvaa. Nuoren sosiaalityöntekijä saattaa vaihtua nuoren siirtyessä sijaishuollosta jälkihuoltoon, jolloin on huolehdittava siitä, että uudella sosiaalityöntekijällä on tarpeeksi aikaa tutustua nuoreen ennen sijoituksen päättymistä. (Pukkio 2016, 76.) Törrösen ja Vauhkonen (2012, 93) tutkimuksesta ilmenee, että nuoret toivoisivat tuttujen työntekijöiden pysyvyyttä. Etenkin sijoituspaikan omatyöntekijät olivat tulleet heille tutuiksi ja tärkeiksi sijoituksen aikana. Osa olisi toivonut yhteydenpitoa omatyöntekijän kanssa vielä sijoituksen päätyttyäkin. (Törrönen & Vauhkonen 2012, 93.)

Nuorten itsenäistymistä voidaan tukea myös erilaisten työvälaineiden avulla. Yksi niistä on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän tekemä itsenäistyvän nuoren roolikartta (kuva 1), jonka nykyinen versio on vuodelta 2008 (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013). Sen myötä nuori voi yhdessä vanhemman tai työntekijän kanssa löytää itsenäistymiseensä liittyviä tavoitteita ja kehitysalueita. Roolikartassa on päärooleina viisi motivaatoroolia, joiden myötä nuoren itsenäistyminen etenee. Päärooleina ovat Suhteiden hoitaja, Rajojen asettaja, Arkipäivän pyörittäjä, Itsensä arvostaja sekä Elämästä oppija. Näiden alaroleina toimivat tavoiteroolit. Itsenäistymisessä pyritään tavoitteisiin, joita voidaan tavoiterooleilla kuvata. Esimerkiksi Rajojen asettajan tavoiteroolissa nuori voi laittaa tavoitteikseen muun muassa sääntöjen ja sopimusten noudattamisen, omien rajojen tunnistamisen sekä itsensä kunnioittamisen. Tavoiteroolien alapuolella ovat tekoroolit, jotka kertovat käytännössä sen, mitä nuori tekee tavoiteroolinsa saavuttamiseksi. Jos nuoren tavoiteroolina on omien rajojen tunnistaja ja hän huomaa itsellään toistuvaa väsyneisyyttä, tekoroolin tehtävänä voi olla riittävästä levosta huolehtiminen. (Kaskia 2011, 33–35, 37.)

KUVA 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013)

Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa voidaan käyttää kodin ja koulun lisäksi lastensuojelussa, kuten kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten kanssa sekä sosiaalityöntekijän työvälineenä. Roolikartan käyttöä valmistellessa nuoren vanhempi tai työntekijä tutustuu karttaan sekä nuoren tämänhetkiseen tilanteeseen ja vahvuuksiin. Sen jälkeen hän voi perehtyä mahdollisiin kehitysalueisiin, joiden hahmotuttua voidaan aloittaa työskentely nuoren kanssa. Työskentely aloitetaan käymällä läpi rooleja, joissa nuorella on jo sopiva määrä kehittyneitä toimintatapoja. Roolikartan myötä nuoren vanhempi tai työntekijä voi helposti antaa palautetta ja arvioida nuoren kuvaa itsestään. (Kaskia 2011, 37.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata jälkihuollon tukea ja onnistumista työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti jälkihuollon tilanteeseen ja toteutumiseen Iisalmen, Kiuruveden, Sonkajärven ja Vieremän kuntien alueella, sekä sijaishuollosta itsenäistyvien, jälkihuollon piiriin siirtyvien nuorten tuen tarpeisiin. Opinnäytetyön tavoitteena on tarjota ajankohtaista tietoa ja ammattilaisten näkemyksiä jälkihuoltoon liittyen, jotta sitä voitaisiin kehittää vastaamaan jälkihuoltoon tuen tarpeita nykyistä monipuolisemmin. Ammattilaisten kokemukset onnistuneesta jälkihuoltotyöstä voivat olla merkittäviä tiedonlähteitä silloin, kun tarkastellaan jälkihuollon toimivuutta.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Millaisia tuen tarpeita jälkihuollon asiakkailla on?
- 2) Millaisia ovat ammattilaisten kokemukset onnistuneesta jälkihuoltotyöstä?
- 3) Miten hyvinvointialueilla jälkihuoltotyötä tulisi järjestää?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Monesti sen tarkoituksena on ymmärtää tutkimuksessa käsiteltävää ilmiötä sen kohteena olevien ihmisten näkökulmasta. Käytännössä tämä näkyy kiinnostuksena esimerkiksi tutkimuksen kohteena olevien ihmisten ajatuksista ja kokemuksista. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole löytää vastausta siihen, kuinka paljon tai usein jokin ilmiö esiintyy, vaan yritetään löytää erilaisia näkökulmia ilmiön tarkastelua varten. (Juuti & Puusa 2020, 9, 14.) Laadullinen tutkimus sopi opinnäytetyön tutkimuksen menetelmäksi, sillä tutkimuksessa kerättiin tietoa jälkihuollon tukeen ja onnistumiseen liittyen sitä tekevien työntekijöiden näkökulmasta.

6.1 Tutkimusmenetelmän esittely

Laadullinen tutkimus koostuu erilaisista vaiheista. Vaiheet eivät kuitenkaan ole jokaisessa tutkimuksessa samoja tai etene samassa järjestyksessä. Joskus vaiheet voivat olla päällekkäin tai tutkija palaa muuttamaan aiempia valintojaan esimerkiksi saatuaan uutta tietoa tutkimuksen aiheesta. Tavanomaisesti tutkimus alkaa aiheen valinnalla. Tutkija huomaa aiheen, jota tarvitsisi tutkia, jolloin hän aiempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen perehtyen löytää tutkimusaukon sekä perustelee tutkimuksen tarpeellisuuden. Seuraavaksi hän asettaa tutkimukselle tavoitteet, rajaa aihetta tarpeeksi ja luo tutkimuskysymykset. Jos rajaus on tehty huolellisesti, tutkimuskysymyksiä on kahdesta kolmeen. Tämän jälkeen luodaan teoreettinen viitekehys kirjallisuutta hyödyntäen sekä valitaan ja perustellaan lähestymistapa. Lisäksi valitaan, kuvaillaan ja perustellaan tutkimusmenetelmät sekä tutkimuksen näyte tai aineisto. Seuraavaksi voidaan hankkia, analysoida ja tulkita aineistoa. Laadullisessa tutkimuksessa aineistot ovat usein erilaisia haastatteluja ja havainnointia. Monesti aineistoista tehdyt alustavat analyysit voidaan laittaa vertailuun muiden tutkimusten tulosten kanssa, jolloin tutkija voi nähdä mahdollista samankaltaisuutta tai uusia havaintoja oman ja aiempien tutkimusten välillä. Laadullisen tutkimuksen viimeisenä vaiheena tyypillisesti on tulosten kirjoittaminen, raportointi ja tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen. Tuloksia kirjoittaessa tutkijan on muistettava analyysi, sillä pelkät aineiston lainaukset jättävät tulosten käsittelyn vajanaiseksi, jolloin tulkinta jäisi lukijan tehtäväksi. (Juuti & Puusa 2020, 11–14.)

Opinnäytetyön tutkimus eteni pitkälti laadullisen tutkimuksen vaiheita noudattaen edellä mainitussa järjestyksessä. Mielenkiintoisen aiheen ja toimeksiantajan löydyttyä aihetta rajattiin työntekijöiden näkökulmaan jälkihuollon tuesta ja onnistumisesta. Tämän jälkeen luotiin tutkimussuunnitelma, joka sisälsi muun muassa tutkimuskysymykset, teoreettista viitekehystä sekä suunnitelman aineiston hankintaa varten. Ennen varsinaista aineiston hankintaa aiheeseen perehdyttiin tarkemmin ja tietoperustaa kirjoitettiin opinnäytetyöraporttiin. Hankittu aineisto käytiin huolellisesti läpi, tutkimuskysymyksiin etsittiin vastauksia ja tuloksia vertailtiin aiempien tutkimusten tuloksiin. Lopuksi opinnäytetyöraporttiin kirjoitettiin tutkimuksen tulokset, johtopäätökset sekä tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin sisältävä pohdintaosio.

6.2 Tutkimusympäristö

Tutkimuksen yhteistyökumppanina toimi 1.1.2023 aloittanut Pohjois-Savon hyvinvointialue. Hyvinvointialueella on noin 12 200 työntekijää, jotka vastaavat alueen yli 248 000 asukkaan sote- ja pelastuspalveluista. Hyvinvointialue koostuu 19 kunnasta, jotka on jaettu viiteen palvelualueeseen: koilliseen, keskiseen, eteläiseen, läntiseen ja pohjoiseen alueeseen. (Pohjois-Savon hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon.) Opinnäytetyö keskittyy entisen Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän pohjalta hyvinvointialueen pohjoiseen palvelualueeseen.

6.3 Aineiston keruu

Tutkimus toteutettiin puolistrukturoitujen yksilöhaastatteluiden avulla. Vilkan (2021, luku 5) mukaan puolistrukturoitu eli teemahaastattelu on mahdollisesti yleisimmin käytetty haastattelumuoto tutkimuksessa. Siinä valitaan keskeiset aiheet ja teemat, joita olisi haastattelussa käsiteltävä, jotta tutkimusongelmaan saataisiin vastauksia. Puolistrukturoidun haastattelun tavoitteena on se, että vastaaja saa jokaisen haastatteluteeman aikana tuoda esille siihen liittyviä faktoja, havaintoja, kokemuksia, mielipiteitä ja muita oleellisia seikkoja sekä teemat käsitellään hänen kannaltaan loogisessa järjestyksessä. (Vilka 2021, luku 5.)

Haastatteluita varten valittiin neljä teemaa: jälkihuolto Ylä-Savossa, nuorten tuki, jälkihuolto hyvinvointialueella sekä onnistunut jälkihuolto. Kyseisten teemojen myötä saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Jälkihuollon toteutumista ja kehittämistä hyvinvointialueella sekä onnistunutta jälkihuoltoa varten laadittiin omat, erilliset teemat. Nuorten tuen tarpeita koskevaan tutkimuskysymykseen saatiin vastauksia erityisesti nuorten tukea käsittelevästä teemasta, mutta osittain myös Ylä-Savon jälkihuoltoa koskevasta teemasta. Haastatteluita varten laadittiin haastattelulomake (LIITE 1), jossa jokaisen teeman alla oli haastattelukysymyksiä. Lomakkeen myötä teemojen kattava läpikäyminen oli mahdollista. Lisäksi se antoi tilaa lisäkysymysten esittämiselle ja vapaalle keskustelulle.

Tutkimusluvan saatua alkuperäiseen suunnitelmaan kuului ryhmähaastattelun järjestäminen jälkihuoltoa työssään tekeville sosiaalityöntekijöille ja palveluohjaajille. Sitä varten haastatteluun kutsutut saivat saatekirjeen (LIITE 2) mukaisesti valita ensin heille sopivia haastattelun ajankohtia nimettömästi Webropol-kyselyn myötä. Saatekirjeeseen liitettiin tutkimusluvan lisäksi haastattelulomake, jotta mahdolliset osallistujat saisivat tutustua haastattelun aiheisiin etukäteen.

Webropol-kyselyyn saatiin yksi vastaus, jonka perusteella päätettiin haastattelun ajankohta, joka ilmoitettiin kutsutuille sähköpostitse. Samassa sähköpostiviestissä oli linkki Microsoft Teams-kokoukseen kyseisenä ajankohtana. Ryhmähaastatteluun ei kuitenkaan kukaan osallistunut, joten suunnitelmaa vastausten keräämisestä muutettiin. Jokaista ryhmähaastatteluun kutsuttua lähestyttiin henkilökohtaisesti sähköpostitse ja heiltä kysyttiin mahdollisuutta osallistua yksilöhaastatteluun. Toisena vaihtoehtona oli vastaaminen kirjallisesti Webropol-kyselylomakkeeseen, mikäli he kokivat sen toimivammaksi ratkaisuksi aikataulujensa kannalta. Kysely sisälsi samat kysymykset, mitä haastattelukin olisi sisältänyt. Kutsutuista kaksi suostui Teams-haastatteluun, joten heidän kanssaan sovittiin haastatteluiden ajankohta sekä heille lähetettiin linkki omaan Teams-kokoukseensa. Lisäksi kolme kertoi haluavansa vastata Webropol-kyselyyn, joten heille lähetettiin linkki siihen.

Haastattelut nauhoitettiin Teams-kokouksen omalla tallennustyökalulla, jotta aineisto saataisiin talteen. Tämän jälkeen ne litteroitiin, eli muutettiin tekstimuotoon. Litteroinnin avulla aineiston läpikäyminen, ryhmittely ja luokittelu on helpompaa, sillä tutkijalla on mahdollisuus vuoropuheluun tutkimusaineistonsa kanssa. Vuoropuhelun myötä tutkija voi huomata, mitkä aineiston osat vastaavat tutkimusongelmaan tai ovat muuten oleellisia tutkimuksen kannalta. Litterointi voi viedä aikaa, mikä on otettava huomioon aikataulujen suunnittelussa. (Vilka 2021, luku 5.) Tutkimuksen haastattelut litteroitiin sanatarkasti, sillä haastatteluja oli vain kaksi. Litteroitua tekstiä kertyi niistä 13 sivua. Lisäksi Webropol-kyselyn vastauksia saatiin kolmen sivun verran.

6.4 Aineiston analysointi

Litteroidut haastattelut ja Webropol-kyselyn vastaukset käytiin läpi aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla, jossa tutkimuskysymyksiin saadaan vastauksia käsitteitä yhdistelemällä. Opinnäytetyössä aineistolähtöinen sisällönanalyysi koostui aineiston redusoinnista ja klusteroinnista. Redusointi eli pelkistäminen tarkoittaa aineiston karsimista, eli tutkimukselle epäolennaiset asiat jätetään pois esimerkiksi tiivistämällä tai pilkkomalla aineistoa. Siinä myös etsitään tutkimuskysymyksiin liittyvät ilmaukset, jotka pelkistetään. Redusoinnin jälkeen vuorossa on aineiston klusterointi eli ryhmittely. Klusteroinnissa aineistosta etsitään käsitteitä, joiden ryhmittelyn myötä voidaan muodostaa alaluokat. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124, 127.) Opinnäytetyön aineiston alaluokkia olivat esimerkiksi nuorten tarvitsema tuki jälkihuollon aikana, positiiviset tunteet sekä nuoren ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen merkitys (TAULUKKO 1). Alaluokkia yhdistellään, jotta saataisiin yläluokat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124). Opinnäytetyön aineiston yläluokkia olivat esimerkiksi nuorten toiveet ja työntekijöiden kokemat tunteet onnistuneesta jälkihuoltotyöstä. Tämän jälkeen yläluokkia yhdistellään, jolloin syntyvät pääluokat (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Pääluokat olivat tutkimuskysymyksiä mukaillen nuorten tuki, onnistunut jälkihuolto sekä jälkihuolto hyvinvointialueella, sillä tavoitteena oli ryhmittelyn myötä saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Aineiston redusointi ja klusterointi tapahtui tekstinkäsittelyohjelmaa käyttäen, sillä sen avulla pelkistettyjen ilmausten listaus ja käsitteiden ryhmittely oli nopeaa. Alla olevassa taulukossa on havainnollistettu tutkimuksen aineiston redusointia ja klusterointia viiden esimerkin myötä. Taulukko mukailee Tuomen ja Sarajärven (2018, 132) taulukointia.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston redusoinnista ja klusteroinnista, Tuomen ja Sarajärven (2018, 132) taulukointia mukaillen.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<i>"Varmaan se oman asunnon hommaaminen"</i>	Asunnon hankinta	Nuorten tarvitsema tuki jälkihuoltoon siirtymisen aikana	Nuorten tuen tarpeet	Nuorten tuki
<i>"...tulee keskittyä tälläseen taloudelliseen puoleen, ohjaukseen ja neuvontaan"</i>	Raha-asiat	Nuorten tarvitsema tuki jälkihuollon aikana		
<i>"...ja asunnon kalustamiseen liittyviä toiveita on"</i>	Nuoren toive hyödyntää itsenäistymisvarojaan asunnon kalustamiseen	Nuorten toiveet itsenäistymisvaroihin liittyen	Nuorten toiveet	
<i>"Kyllä se nyt on varmaan iloakin omalla tavallaan"</i>	Ilon tunne	Positiiviset tunteet	Työntekijöiden kokemat tunteet onnistuneesta jälkihuolto-työstä	Onnistunut jälkihuolto
<i>"...nuorella on semmonen kokemus, et se aikuinen on oikeasti häntä varten"</i>	Nuori kokee työntekijän tärkeäksi	Nuoren ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen merkitys	Työntekijöiden kokemukset onnistuneesta jälkihuolto-työstä	

Laadullisen tutkimuksen aineiston käsittelyssä viimeinen vaihe on vastausten etsiminen tutkimuskysymyksiin. Tutkijan tekemistä tulkinnoista ja päättelystä muodostuu tutkimuksen tulosten perusta, jossa tutkittavien kokemusten kuvaukset luovat tutkittavan ilmiön teoreettisen näkemyksen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.) Aineiston klusteroinnin jälkeen sitä tarkasteltiin teemoittain, jonka myötä voitiin koota yhteenvetoa tuloksista.

7 TULOKSET

Tutkimuksessa suullisesti haastateltavia oli kaksi, jonka lisäksi toiset kaksi vastasivat kirjallisesti Webropol-kyselylomakkeelle. Haastattelut ja kyselylomake alkoivat jälkihuolto Ylä-Savossa -teemasta, sillä se tarjosi johdattelun aiheeseen ja antoi kuvaa jälkihuollon toteutumisesta alueella. Koska aihe tarjosi vastauksia osittain myös nuorten tukea koskevaan teemaan, sitä käsiteltiin seuraavaksi. Tämän jälkeen vuorossa oli vielä jälkihuolto hyvinvointialueella ja onnistunut jälkihuolto -teemat. Tutkimuksen tulokset päätettiin lajitella tutkimuskysymyksien alle, sillä se koettiin sisällyttäväksi analyysivaiheessa toimivimmaksi ratkaisuksi. Täten tulokset on lajiteltu kolmeen aihealueeseen: jälkihuollon asiakkaiden tuen tarpeet, jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueella sekä ammattilaisten kokemukset onnistuneesta jälkihuoltotyöstä. Tässä osiossa osallistujilla tarkoitetaan sekä suullisesti haastateltuja että vastauksensa kirjallisesti antaneita osallistujia, sillä vastauksia ei eroteltu vastaustyyppin mukaan.

7.1 Jälkihuollon asiakkaiden tuen tarpeet

Osallistujat kertoivat, että jokaisella jälkihuollon asiakkaalla on omat, yksilölliset tuen tarpeet. Ne ja asiakkaan toiveet huomioiden hänelle tehdään henkilökohtainen jälkihuoltosuunnitelma. Suunnitelmaan kirjatut jälkihuollon palvelut ja tukitoimet pyrkivät vastaamaan asiakkaan toiveisiin ja tuen tarpeisiin mahdollisimman kattavasti.

”Jokaisella nuorella on omat yksilölliset tuen tarpeensa ja niiden mukaan palvelut pyritään järjestämään.”

”-- että se ei oo mikään semmonen, että sieltä jotakin lauseita jostakin kaikille samat kopsataan.”

Jälkihuoltoa tekevät työntekijät kokivat, että jälkihuollon yleisin tukimuoto on taloudellinen tuki. He kertoivat sen sisältävän opiskelun, asumisen ja harrastustoiminnan tukemista rahallisesti, kuten opiskelutarvikkeiden maksamista sekä asunnon hankintaa ja kalustamista. Myös nuoren itsenäistymisvaroja voidaan hyödyntää itsenäistymiseen liittyviin menoihin, kuten asunnon sisustamiseen. Osa nuorista tarvitse tukea myös raha-asioiden hoitamiseen liittyen, kuten tukea tulojensa selvitykseen, eli heidän kanssaan tutkitaan, mitä tuloja heillä on ja mihin taloudellisiin tukiin he ovat oikeutettuja. Jotkut tarvitsevat apua laskujen maksamiseen ja maksamattomien laskujen selvitykseen. Lisäksi osalle haasteita tuo rahojen budjetointi siten, että ne riittäisivät pakollisiin menoihin koko kuukaudelle. Jälkihuoltoa tekevät työntekijät voivat myös olla mukana rauhoittamassa nuoren ahdistusta taloudelliseen tilanteeseensa liittyen:

”Ja sitten just näissä raha-asioissa on monella nuorella niinku suuri häpeä, niin sitten he on kokemuksen hirveen helpottavaksi, kun on saanut kertoa, et ei oo mitään hättää”.

Osallistujat mainitsivat psykososiaalisen tuen yhtenä tarjottavana tukimuotona. Siihen sisältyy nuoren arjen sujumiseen liittyvistä asioista, kuten sopivan vuorokausirytmien ja kodin siisteyden ylläpitämisestä huolehtiminen tukihenkilötyyppisesti. Työntekijät voivat kysellä kuulumisia esimerkiksi puhelimitse tai tehdä kotikäyntejä, riippuen nuoren sijainnista ja sovitusta tukitoimien muodoista. Osa nuorista hyötyy keskusteluavusta, joten heille järjestetään sitä yhtenä tukitoimena.

Jälkihuoltoa tekevien työntekijöiden työnkuvaan kuuluu nuoren ohjaaminen hänelle sopivien palveluiden piiriin, joten verkostoyhteistyö on jälkihuollossa yleistä. Eri palveluntarjoajien kanssa voidaan yhdessä sopia tuen järjestämisen vastuualueista. Jos nuori opiskelee, oppilaitoksen kanssa tehtävä yhteistyö voi olla tiivistä. Yhdessä oppilaitoksen kanssa voidaan esimerkiksi seurata, tukea ja tarvittaessa keventää nuoren opintoja. Henkilökuntaan kuuluvat kuraattorit, psykologit ja terveydenhoitajat voivat tarjota keskusteluapua koulupäivän aikana. Osa jälkihuollon asiakkaista palaa sijaishuollon päätyttyä kotiinsa, joten heidän kohdallaan perhe- ja läheisyhteistyö on osana jälkihuoltoa.

Osallistujien havaintojen mukaan nuorten tuen tarve korostuu etenkin sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtymisen aikana. Kun opetellaan asumaan itsenäisesti ja ottamaan vastuu omista asioista, sekä taloudellisen että psykososiaalisen tuen tarve kasvaa. Jälkihuollon alkuvaiheessa nuori saattaa olla enemmän yhteydessä ammattilaisiin:

"-- paljon ne varsinkin siinä alkuvaiheessa ottaa yhteyttä et "Hei, koska mulla oli se lääkäriaika silloin viimeksi?" ja "Mistä mun täytyy psykologin lausunto nyt hankkia?""

Osallistujien mukaan jälkihuollon aikana nuori saattaa käydä erilaisia nivelvaiheita, kuten ammattiin valmistuminen ja sen myötä työnhaku. Tällöin mahdollinen oppilaitoksesta saatu tuki jää pois ja nuori saattaa kokea monenlaisia tunteita, kuten jännitystä. Joillakin nuorilla saattaa olla työpaikka heti valmistuttua, muttei kaikilla. Tällöin nuorta autetaan työnhaussa ja jälkihuoltoa tekevät työntekijät voivat ottaa vastuun hänen ohjaamisestaan seuraavien tarvittavien palveluiden piiriin.

"Kun se koulun tuki loppuu, niin sitten meiltä otetaan koppia ja ohjataan seuraaviin tarvittaviin palveluihin, et se työllistää aika paljon."

Jälkihuollon päättymisen ikärajan nosto 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen on osallistujien silmiin lähinnä näyttäytynyt siten, että nuoret saavat olla heille tarjottujen tukitoimien parissa joitakin vuosia pidempään. Etenkin taloudellisen tuen tarvetta on osalla heistä ollut. Monet nuoret kerkeävät 25 ikävuoteen mennessä suorittamaan vähintään toisen asteen opinnot ja aloittamaan työelämän. Lisäksi he saavat kasvaa nuoriksi aikuisiksi rauhassa. Osallistujat kuitenkin muistuttivat, että kääntöpuolena on myös yksittäisiä nuoria, jotka tarvitsisivat tukea 25 ikävuoden jälkeenkin.

"-- ja sitte ku 26 vuotta tulee mittariin ja samanlaisia taloudellisia tukimuotoja ei sitten enää aikuisosiaalityön puolella oo, niin voi olla aika pulassa."

"-- et kyllä on niitä surullisiakin kohtaloita, joille ei varmaan sitte riitä se neljäkymmentäkään ikäraja, mutta et johonkinhan se [raja] piti vetää."

7.2 Jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueella

Osallistujilta kysyttiin, ovatko he huomanneet jälkihuollossa puutteita tai korjattavaa. He kuvasivat jälkihuollon järjestämisen olevan ajoittain epäselvää, sillä työntekijöiden tehtäväkuvat ovat vasta lähdössä hakeutumaan ja työntekijöillä on kokemus siitä, etteivät he varmaksi tiedä kuka vastaa mistäkin. Selkeän toimintamallin koettiin puuttuvan esimerkiksi päätöksenteossa. Tutkimustulosten perusteella työntekijät kokevat, etteivät nuoret saa palveluita tasavertaisesti. Osallistujat kuvasivat palveluiden saatavuuden riippuvan paikkakunnasta, joka palveluita järjestää sekä työntekijästä ja hänen tavastansa työskennellä.

"Ja sitte tällä hetkellä tuntuu et se jälkihuolto on enemmänkin semmosta niinku muiden töiden ohella räpeltämistä. Että siihen ei oikeen silleen ole niinku kohdistettu panoksia ja se kyllä sitten näkyy varmasti siinä et se on hyvin vaihtelevaa, et millä tavalla sitte työskennellään nuorten kanssa. Et se on vähän niinku työntekijäkohtasta."

"Ja varmaan nuoret on vähän epätasa-arvoisessa asemassa liittyen siihen, että mikä se huostaanotanut paikkakunta on alun perin ollut, että ehkä joillakin paikkakunnilla pystytään niinku enemmän niitä palveluita myöntämään ja järjestämään, joillakin toisilla paikkakunnilla ei niinkään. Et ei valtakunnallisesti varmaan niinku ole jälkihuollossa olevat nuoret kaikki niinku samanarvoisessa asemassa."

Osallistujilta kysyttiin miten jälkihuoltotyötä tulisi hyvinvointialueella jatkossa järjestää heidän kokemustensa perusteella. Osallistajat kokivat, että työntekijöiden perehdyttämiseen olisi syytä kiinnittää huomiota. Myös tehtäväkuvaukset on koettu epäselviksi ja niiden määrittämiseen toivotaan selvyttä. Osallistujien mukaan jälkihuoltotyöhön pitäisi jatkossa keskittää enemmän resursseja. Jälkihuoltotyöhön panostaminen on koettu vähäiseksi, johon toivotaan muutosta.

"Et selkeesti profiilin nosto ja sitten myös ehkä se resurssointi."

Työntekijöiden kokemusten mukaan olisi hyvä, että hyvinvointialueella jälkihuollosta vastaisi jatkossa oma toimintayksikkö. Pienillä paikkakunnilla sama työntekijä voi hoitaa perhesosiaalityötä sekä lastensuojelun avohuoltoa, sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa, jolloin työntekijän on tiedettävä monesta palvelusta samanaikaisesti paljon. Tämä on koettu kuormittavaksi ja haastavaksi. Jälkihuollon keskittäminen tiettyyn yksikköön voisi turvata jälkihuollon asiakkaille laadukkaat ja oikea-aikaiset palvelut.

"Omana toimintayksikkönään, jossa resurssia, ammatillisuutta ja asiantuntemusta vastata nykyistä riittävämmiin jälkihuoltoasiakkaiden palveluntarpeisiin."

"Et se [jälkihuolto] ois selkeesti jonkun vastuualueella ja sillonhan se ois tasalaatusta ja laadukasta työtä. Ja pysyis ne hommat hanskassa sitten."

7.3 Ammattilaisten kokemukset onnistuneesta jälkihuoltotyöstä

Jälkihuoltotyötä tekevien työntekijöiden mukaan jälkihuollossa hyvää on tällä hetkellä sen tarjoama taloudellinen tuki, lakisääteinen velvoite järjestää jälkihuoltoon nuorelle hänen tarvitsemat palvelut, apu ja tuki arjen asioissa. Osallistajat kuvasivat jälkihuollon olevan onnistunutta, kun lapsi tai nuori on tyytyväinen omaan elämäänsä ja itsenäistymisprosessi sujuu, tarvittaessa tukitoimien avustamana. Onnistuneeseen jälkihuoltoon kuvattiin kuuluvan myös sen, että nuori on kiinnittynyt johonkin toimintaan, kuten opintoihin tai työelämään.

"No sellasta että nuori pääsee elämässään eteenpäin ja se itsenäistyminen onnistuu. Hän pärjää itsenäisesti tai jos tarvii tukitoimia, niin pärjää niitten tukitoimien avustamana itsenäisesti hyvin."

Osallistujia pyydettiin kertomaan käytännön esimerkkejä tilanteista, jolloin jälkihuollon toteuttamistilanne on työntekijöiden mielestä onnistunut. Esimerkkeiksi kuvattiin tilanteita, joissa nuoren kanssa on saatu luotua hyvä luottamussuhde. Luottamussuhteen syntymisestä on kertonut esimerkiksi se, että nuori soittaa ja kertoo mieltä painavasta asiasta ja kertoo olon helpottuneen, kun on saanut

jutella työntekijän kanssa. Onnistuneeksi jälkihuollon toteuttamistilanteeksi kuvattiin myös itsenäistymisen onnistumista ja nuoren arjen mielekkyyden toteutumista.

"Niin se et nuori sanoo et kiva, kun kävit, tästä jäi hyvä fiilis, jäi hyvä mieli. Niin se on varmaan se onnistunein, onnistumisen merkki."

"Nuoren menestyksellinen itsenäistyminen. Tarvitaan jälkihuollon ammatillisen, oikea-aikaisen, riittävien monipuolisten palvelujen, tukitoimien, yhteistyön lisäksi nuoren itsensä omaa motivaatiota, halua ja sitoutumista jälkihuollon työskentelyyn."

Onnistumisen kokemukset ovat herättäneet jälkihuollon työntekijöissä positiivisia tunteita, joita kuvailtiin iloksi, toiveikkuudeksi, lämmön tunteiksi sekä tyytyväisyydeksi omaan työpanokseen. Seuraavat kommentit kuvaavat osallistujien kokemuksia tunteista, joita onnistumiset ovat herättäneet.

"No toiveikkuutta siitä, että siitä tehdystä työstä on ollu jotakin hyötyä ja merkitystä asiakkaalle. No varmaan se toiveikkuus on se sana, tai no kyllä se nyt on varmaan iloakin omalla tavallaan."

"Ja mä tykkään ihan valtavasti nuorista ihmisistä, niin se herättää mulle kyllä aina semmosia lämmön tunteita, must ne on niinku aivan ihania. Ja niin aitoja ja suoria ja ja rehellisiä kaikinpuolin niin se on varmaan mulle se paras palkinto. Et mä tykkään oikeesti olla nuorten kanssa."

8 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata jälkihuollon tukea ja onnistumista työntekijöiden näkökulmasta. Haastattelussa ja kyselylomakkeella olleet kysymykset koettiin onnistuneeksi, sillä niiden myötä saatiin monipuolisesti vastauksia tutkimuksen teemoihin. Puolistrukturoidussa haastattelussa tarkentavien ja muiden lisäkysymysten kysyminen oli mahdollista, jota hyödynnettiin, sillä sen myötä haastattelun teemoja oli mahdollista käydä tarkemmin läpi. Ilman haastatteluja tutkimuskysymyksiin ei olisi saatu yhtä kattavia vastauksia.

Analysointivaiheessa huomattiin tutkimukseen osallistuneiden antamien vastausten yhteneväisyys, mikä vahvisti tutkimuksen luotettavuutta, vaikka osallistujia oli vain neljä. Jälkihuoltoa tekevät työntekijät olivat havainneet samoja asioita, ja heillä oli pitkälti samankaltaisia näkemyksiä jälkihuollon onnistumisesta. Tämä selkeytti aineiston tarkastelua ja tutkimustulosten muodostamista. Tutkimuksen tuloksilla saatiin kattavasti tutkimuskysymyksiin vastauksia. Opinnäytetyöprosessi koettiin onnistuneeksi, sillä tutkimuksen tarkoitukseen ja tavoitteeseen pystyttiin vastaamaan.

8.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Jälkihuollon asiakkaiden tuen tarpeita tarkastellessa on huomioitava, että jokaisella asiakkaalla on yksilölliset tuen tarpeet. Työntekijöiden havainnoista huomataan, kuinka yksilöllisten tuen tarpeiden ja nuorten toiveiden huomioiminen on tärkeää, jotta nuorten saisivat itselleen sopivia jälkihuollon palveluita ja tukitoimia. Törrösen ja Vauhkosen (2012, 91) tutkimusjulkaisussa huomautetaan, että palveluiden ja tukitoimien on oltava sellaisia, jotka ottavat huomioon myös nuorten elämäntilanteiden kirjon, sillä jokaisella nuorella on esimerkiksi erilaiset elämänhistoriat, ihmissuhteet sekä sijoitusten pituudet, joilla on vaikutusta jälkihuollon palveluiden ja tukitoimien valintaan.

Hirschovits-Gerzin, Heinon, Weckrothin ja Iksen (2022, 28) mukaan kattavaa tilastotietoa jälkihuollon nuorten tuen tarpeista ei ole saatavilla. Täten tutkimuksen tuloksia voidaan peilata lähinnä yksittäisten tutkimusten tuloksiin. Näykin (2020, 32) väitöskirjassa todetaan tutkimuksessa tarkasteltujen jälkihuollon asiakasdokumenttien keskeisimpänä aiheena olleen taloudellinen ja asumisen tuki. Dokumentteissa on mainittu nuorten toimeentulo, joka useimmiten koostui erilaisista etuuksista, johon nuoret olivat oikeutettuja. Ohjausta ja neuvontaa tarvittiin erilaisiin asumiseen ja toimeentuloon liittyviin asioihin, kuten asumiskustannuksien maksamiseen ja hakemusten täyttämiseen. (Näykin 2020, 32–33.) Tutkimuksen tuloksissa huomataan yhtäläisyyksiä Näykin havaintoihin, sillä jälkihuoltoa tekevät työntekijätkin kokivat taloudellisen tuen yleisimmäksi tukimuodoksi. Lisäksi asunnon hankintaan ja asumiseen havaittiin tarvitsevan ohjausta nuorten itsenäistymisen myötä.

Taloudellisen ja asumisen tuen lisäksi psykososiaalinen tuki mainittiin työntekijöiden vastauksissa useampaan kertaan. Jälkihuoltoryhmiä ohjannut sosiaalityöntekijä Pauliina Levamon (2007, 70) mukaan jälkihuollon nuoret tarvitsevat itsenäistyessään myös psykososiaalista tukea, kuten aikuista kulkemaan rinnalla ja tarjoamaan läsnäoloaan. Tämä havaittiin myös Hämäläisen ja Okkosen (2021, 33) YAMK-opinnäytetyössä, jossa selvitettiin kyselylomakkeen avulla jälkihuoltoa työssään tekevien kokemuksia 21–25-vuotiaiden jälkihuollon nuorten tuen tarpeista. Nuoret tarvitsevat työntekijää, jolla on aikaa rinnalla kulkemiseen ja tärkeistä aiheista keskustelemiseen. Työntekijän on oltava luotettava ja turvallinen nuorelle, sekä hänen täytyisi osata ohjata oikeiden palveluiden piiriin ja auttaa

monenlaisissa asioissa. (Hämäläinen & Okkonen 2021, 33.) Sekä Levamon että Hämäläisen ja Okkonen havainnot psykososiaalisen tuen tarpeen tärkeydestä ovat yhteneväisiä tutkimuksen tulosten kanssa, sillä työntekijät ovat huomanneet nuorten tarvitsevan sitä etenkin itsenäistymisen yhteydessä. Työntekijöiden vastausten mukaan he toteuttavat työssään tukihenkilötyyppistä toimintaa, kuten yhteydenpitoa, kuulumisten kyselyä, kotikäyntejä sekä nuoren arjen sujumisesta huolehtimista. Nuoren ohjaus hänelle sopivien palveluiden piiriin koettiin olevan olennainen osa jälkihuolto-työtä.

Tutkimuksen tuloksista havaitaan verkostoyhteistyön merkitys, sillä työntekijät saavat tehdä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ohjattaessa nuoria eri palveluiden pariin, esimerkiksi sopimalla yhdessä tuen järjestämisen vastuualueista. Opiskelevien nuorten kohdalla oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö voi olla tarpeen. Näykin (2020, 39) havaintojen mukaan jälkihuoltonuorella voi olla opiskeluun liittyviä haasteita, kuten oppimis- ja keskittymisvaikeuksia, joihin kiinnitetään jälkihuollon palveluissa huomiota. Tutkimuksen tulosten mukaan nuoren haasteet ja tuen tarpeet huomioiden hänen opintojaan voidaan esimerkiksi seurata, keventää, muokata tai niihin voidaan tarjota jotain tukitoimia. Jälkihuoltoa tekevät työntekijät voivat tehdä yhteistyötä myös jälkihuoltonuoren perheen ja läheisten kanssa, etenkin alaikäisten sekä sijaishuollon päätyttyä takaisin kotiin muuttavien nuorten kanssa. Näykin (2020, 44) havaintojen mukaan kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ole läheisverkostoa, jolloin heidän tukihenkilönsä on osoittautunut läheiseksi ja tärkeäksi. Tällaisissa tapauksissa korostuu nuoren tuen tarve rinnalla kulkevalle ja läsnäoloon tarjoavalle työntekijälle.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että osa osallistujista on kokenut hyvinvointialueelle siirtymisen vaikuttavan heidän työhönsä negatiivisesti. Tehtäväkuvausten puutteellinen määrittäminen on koettu vaikuttavan käytännön työhön, työntekijöillä ei ole varmuutta siitä, kuka vastaa mistäkin työtehtävästä. Tutkimustulosten perusteella työntekijät kokevat, etteivät nuoret saa palveluita tasavertaisesti. Osallistujat kuvasivat palveluiden saatavuuden riippuvan paikkakunnasta, joka palveluita järjestää sekä työntekijästä ja hänen tavastansa työskennellä. Tutkimustulosten perusteella jälkihuollon tärkeysaste on koettu matalaksi ja resurssit riittämättömiksi. Jälkihuollon tärkeysasteen nostamisella ja resurssien lisäämisellä voisi olla positiivinen vaikutus palveluiden saatavuuteen ja tasavertaisuuteen.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on toteuttanut tarkastussuunnitelmaan sisältyneen lastensuojelua koskeneen tarkastuksen vuonna 2012. Tarkastuksessa on selvitetty jälkihuollon tukitoimien ja palveluiden myöntämistä kunnissa. Tarkastusaineisto on kerätty haastattelemalla kymmenen kunnan lastensuojelun työntekijöitä, kuvitteellisista lastensuojelun asiakastapauksista, aluehallintoviranomaisille kohdennetusta kyselystä sekä lastensuojelurekisteriaineistosta. Tarkastuksessa kävi ilmi, että jälkihuollon tukitoimet vastaavat tarpeisiin riittävästi. Tarkastushaastattelujen perusteella jälkihuollon palveluista ja tukitoimista suurin osa oli kohtalaisesti saatavilla. Kuitenkin tukitoimien sisällöissä sekä tukitoimien toteuttamisen käytännöissä saattaa olla suuria alueellisia eroja. Suurimmassa osassa kunnista ei ollut käytössä kaikki lastensuojelulaissa olevat jälkihuollon tukimuodot ja palvelut. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012, 101–119.) Tarkastuksen tuloksista huomataan yhteneväisyyksiä tutkimuksen tulosten kanssa, sillä työntekijät kertoivat, ettei nuorten palveluiden saanti ja saatavuus ole tasavertaista. Siihen vaikuttavat paikkakunta, joka palveluita järjestää sekä työntekijät ja heidän tapansa työskennellä.

Tutkimukseen osallistujat toivat esille toiveen jälkihuoltoyksiköstä, jossa jälkihuoltoa hyvinvointialueella järjestettäisiin keskitetysti. Turussa jälkihuoltoa järjestää hyvinvointitoimialan jälkihuoltoyksikkö, jossa työskentelee johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalityöntekijöitä, ohjaajia ja etuuskesittelijä. Jokaiselle nuorelle on nimetty oma sosiaalityöntekijä ja tarpeen mukaan ohjaaja, joka tukee nuorta selviytymään arjessa. Verkostotyötä tehdään viranomaisten ja nuorten palveluja tarjoavien tahojen kanssa. (Turun kaupunki julkaisuaika tuntematon.) Keski-Suomen hyvinvointialueella jälkihuoltoa järjestetään myös keskitetysti. Jokaiselle nuorelle nimetään oma jälkihuollon työntekijä, joka on apuna asumiseen, arkeen, raha-asioihin, opintoihin, työllistymiseen ja muihin hyvinvointiin liittyvissä asioissa. (Keski-Suomen hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon.)

Valtakunnallisesti tehdyssä kuntakyselyssä on selvitetty ammattilaisten kokemia onnistumisia ja haasteita lastensuojelun jälkihuollossa. Erityisen tärkeäksi onnistumiseksi on koettu se, että mahdollisimman moni nuori valitsee jälkihuollon ja pysyy sen palvelujen piirissä. Nuorten kohtaamisella ja kuulemisella todettiin olevan myös suuri merkitys. Kuntakyselyn tulosten perusteella voidaan todeta, että yksilöllinen kohtaaminen auttaa nuoria jatkamaan palvelussa. (Sevola & Kallinen 2022, 95–96.) Tarkastellessa kuntakyselyn ja opinnäytetyön tutkimuksen tuloksia liittyen onnistuneen jälkihuollon kokemuksiin, voidaan todeta, että luottamussuhteella ja nuoren yksilöllisellä kohtaamisella on merkitystä jälkihuollon onnistumiselle.

Tutkimustulosten perusteella jälkihuollossa työskentelevät ammattilaiset kokevat jälkihuollossa olevan tällä hetkellä paljon hyvää. Jälkihuollon tarjoama taloudellinen tuki, apu ja tuki arjessa sekä lakisääteinen velvoite järjestää jälkihuoltoon nuorelle hänen tarvitsemansa palvelut kannattelevat nuorta sijaishuollon päätyttyä. Onnistuneeksi jälkihuolloksi kuvattiin myös lapsen tai nuoren tyytyväisyys omaan elämäänsä, itsenäistymisprosessin onnistuminen, tarvittaessa tarvittavien tukitoimien avustamana sekä nuoren kiinnittyminen johonkin toimintaan, kuten opintoihin tai työelämään. Tutkimustulosten perusteella ajatellaan, että onnistunut yhteistyö nuoren, työntekijöiden sekä palveluntarjoajien välillä saattaa edistää nuoren itsenäistymisprosessin sujumista.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön eettisyyttä arvioitiin ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaisesti. Tutkimusta varten laadittiin tietosuojailmoitus. Tietosuojailmoitus on laadittava ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa, sillä se edellyttää henkilöiden henkilötietojen käsittelyä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 4). Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksia tutkimuksen eettisyydestä noudatettiin opinnäytetyössä. Tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta kunnioitettiin. Tutkimuksesta ei aiheutunut merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja tutkittavana oleville henkilöille. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja sen keskeyttäminen oli mahdollista ilman kielteisiä seuraamuksia. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä oli mahdollisuus saada tietoa tutkimuksesta ennen tutkimuksen aloittamista ja sen aikana.

Osallistujille kerrottiin saatekirjeessä (LIITE 2), että haastattelut nauhoitetaan. Saatekirjeessä kerrottiin, että nauhoitettu materiaali tullaan säilyttämään ja hävittämään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Tutkimuksen kannalta kerättiin ja käsiteltiin vain oleellisia tietoja. Osallistujien tausta-

tietoina selvitettiin mikä heidän roolinsa on jälkihuolto-prosessissa ja mitä heidän työhönsä jälkihuollossa kuuluu. Osallistujien anonymiteettiä suojattiin häivyttämällä litterointivaiheessa tunnistamisen mahdollistavat tiedot, kuten yksittäisten vastaajien ammattinimikkeet sekä paikkakunnat, joissa he työskentelevät. Onnistuneen jälkihuollon esimerkeistä ei kerrottu yksityiskohtaisesti, sillä niistä olisi saattanut tunnistaa asiakkaan. Opinnäytetyön valmistuttua haastatteluiden nauhoitukset, Webropol-kyselyn vastaukset sekä litteroitu haastatteluaineisto tuhottiin asianmukaisesti.

Tutkimustulosten luotettavuuden arvioinnissa hyödynnettiin tieteellisen tutkimuksen yleisiä luotettavuusmittareita, eli reliabiliteettia ja validiteettia. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, että sen luotettavuus riippuu tutkijan arvioinnista ja näytöstä. Tutkimuksen tuloksia voidaan arvioida reliabiliteetin eli tulosten pysyvyyden ja validiteetin eli oikeiden asioiden tutkimisen kautta. Tutkimuksen pysyvyys tarkoittaa samojen tutkimustulosten saamista silloin, jos tutkimus uusittaisiin. (Kananen 2014, 146–147.) Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa arvioitiin, että tulokset voisivat olla samoja, mikäli tutkimus uusittaisiin. Tutkimukseen saatiin paljon samankaltaisia vastauksia ja osallistujat olivat aika pitkälti samaa mieltä asioista. Validiteettia tarkastellessa huomattiin tutkimusasetelman ja menetelmien olleen oikeat, sillä tutkimuksen tarkoituksena jälkihuoltoa tekevien työntekijöiden näkökulman tarkastelu jälkihuollon tukeen ja onnistumiseen liittyen. Laadullisen tutkimuksen menetelmät huomattiin soveltuvan tähän parhaiten.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltiin laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteereiden kautta. Opinnäytetyön tulosten vahvistettavuudessa tuloksia verrattiin toisiin samasta aiheesta tehtyihin tutkimuksiin, jolloin pystyttiin tarkastelemaan ovatko eri tietolähteistä tulleet tulokset toisiaan tukevia. Esitetyille väitteille tai tulkinnalle ilmiöstä voidaan saada vahvistusta eri lähteistä kerättävällä todistusaineistolla (Kananen 2014, 152). Opinnäytetyön tulosten oikeellisuutta ja luotettavuutta vahvistaa aikaisemmin aiheesta tehtyjen tutkimusten tulosten yhteneväisyys. Arvioitavuus eli riittävä dokumentaatio varmistettiin säilyttämällä tutkimuksen aikana kerätyt aineistot ja muut tutkimukseen liittyvät asiakirjat koko opinnäytetyöprosessin ajan, jotta tulosten luotettavuuden ja aitouden tarkistaminen oli mahdollista opinnäytetyön viimeistelyyn saakka. Tutkimuksen vastaukset perustuivat jokaisen osallistujan omaan kokemukseen, eikä suuria ristiriitoja vastausten välillä ilmennyt. Tulkinnan ristiriidattomuutta edistettiin varmistamalla, että kumpikin opinnäytetyön tekijä on samaa mieltä aineiston tulkinnasta. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, miten erityisesti Webropol-kyselyyn vastanneet olivat ymmärtäneet yksittäisen kysymyksen. Kyselyyn vastaamisen yhteydessä ei voinut reaaliaikaisesti kysyä tarkentavia kysymyksiä ja saada niihin vastauksia, kuten haastattelussa. Saturatio eli aineiston kylläntyminen on laadullisen tutkimuksen luotettavuuden vahvistamiskeino. Aineiston kylläntymisellä tarkoitetaan tilannetta, kun eri lähteiden tuottamat tutkimustulokset alkavat toistua. (Kananen 2014, 153.) Aineiston analyysivaiheessa huomattiin, että se alkoi kylläntymään, sillä moniin kysymyksiin saatiin samankaltaisia vastauksia useammalta osallistujalta.

Opinnäytetyössä panostettiin hyvän tieteellisen käytännön mukaiseen toimintaan. Rehellisyys, tarkkuus, huolellisuus ja avoimuus näkyivät tutkimuksessa ja tulosten käsittelyssä. Tutkimukseen tarvittavat luvat ja sopimukset hankittiin sekä sen menetelmät olivat eettisesti toteutettuja. Lähdeviitteiden merkinnässä noudatettiin huolellisuutta ja opinnäytetyölle tehtiin plagioinnin tarkastus Turnitin-ohjelmalla.

8.3 Ammatillinen kasvu

Ammatillista kasvua opinnäytetyöprosessin aikana voidaan tarkastella sosionomin ammattikorkeakoulututkinnon kuuden kompetenssin kautta, jotka kuvaavat valmistuvan opiskelijan työelämävaltaavuutta. Kompetensseja ovat ”sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallisuutta edistävä yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen.” (SOAMK-verkosto 2023.) Opinnäytetyöprosessin arvioidaan kehittäneen osaamista jokaisella edellä mainitulla alueella.

Tutkimuksen eettisyyttä ja sosiaalialan eettistä osaamista tarkasteltiin ajoittain tutkimuksen eri vaiheiden aikana. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiin periaatteisiin perehdyttiin jo tutkimusta suunniteltaessa, sillä ne vaikuttivat tutkimuksen toteutukseen liittyviin seikkoihin, kuten tarvittavien lupien hakuun. Haastatteluiden aikana huomiota kiinnitettiin esimerkiksi arvostavaan vuorovaikutukseen haastateltavien kanssa.

Tutkimuksen tavoitteena oli ajankohtaisen tiedon ja ammattilaisten näkemysten tarjoaminen, jotta jälkihuoltoa voitaisiin kehittää vastaamaan jälkihuoltonuorten tuen tarpeisiin nykyistä monipuolisemmin. Jälkihuoltoa työssään tekevät työntekijät saivat jakaa ajatuksiaan ja kehitysideoita, mikä edisti heidän osallisuuttaan. Tutkimalla ja kehittämällä jälkihuoltoa huomioidaan sen asiakkaat sekä voidaan ottaa huomioon heidänkin osallisuutensa. Tutkimuksessa keskityttiin myös sellaisiin jälkihuollon asioihin, joissa olisi vielä parantamisen varaa, kuten joidenkin asioiden epäselvyyteen sekä eri kuntien välillä olevaan palveluiden laadun ja saatavuuden vaihteluun.

Yhteistyö opinnäytetyön tekijöiden välillä oli sujuvaa. Tekijöiden tavoitteet, aikataulut ja näkemykset olivat hyvinkin pitkälti samoja, mikä edisti prosessin kulkua. Lisäksi yhteydenpito oli aktiivista ja vastualueet oli sovittu yhdessä. Yhteistyö yhteistyökumppanina toimineen Pohjois-Savon hyvinvointialueen kanssa oli onnistunutta. Tutkimusluvan saantiin varattiin aikaa, sillä hyvinvointialueelle oli siirrytty noin kuukautta ennen hakemuksen lähetystä, mutta se toteutuikin kuviteltua nopeammin. Yhteistyö eri tahojen kanssa opinnäytetyöprosessin aikana oli kokemus, mikä vahvisti taitoa toimia yhteistyössä monenlaisten toimijoiden ja yhteisöjen kanssa.

Opinnäytetyöprosessiin sattui yllättävä käänne, kun alkuperäisten suunnitelmien mukainen ryhmähaastattelu ei toteutunutkaan. Haastatteluun ei osallistunut kukaan sovittuna ajankohtana, joten päätettiin kokeilla toista tapaa. Ryhmähaastatteluun kutsuuilta kysyttiin henkilökohtaisesti kiinnostusta osallistua yksilöhaastatteluun. Vaihtoehdoksi laitettiin myös kyselylomakkeelle vastaaminen, sillä se saattoi sopia joillekin paremmin. Yksilöhaastattelut olivat ryhmähaastattelua onnistuneempia, sillä niitä pidettiin kaksi. Lisäksi toiset kaksi osallistujaa vastasi kyselylomakkeelle. Vastajien lopullinen määrä on vähäinen, mutta heiltä saatu aineisto oli riittävää. Tutkimuksen aikana pohdittiin, miksi osallistujien määrä oli vähäinen. Eräs osallistuja mainitsi, että sosiaalityöntekijöistä on tällä hetkellä pulaa. Kevan selvityksen mukaan Suomessa on vuonna 2022 ollut 4 278 sosiaalityöntekijän vaje (Keva 2023). Se saattaa näkyä työntekijöiden lisääntyneiden työtehtävien ja kiireen muodossa, joten haastattelulle ei heillä välttämättä ollut aikaa. Tämä käänne otetaan yhtenä opinnäytetyöprosessiin kuuluvana oppimisen kokemuksena, sillä sekä muissa tutkimuksissa että työelämässä saattaa

käydä vastaavia tilanteita ajoittain – itse on tehnyt parhaansa, mutta ulkoiset tekijät vaikuttavat asiaan huomattavasti.

Opinnäytetyöprosessi oli uusi kokemus, jonka myötä oppi paljon uutta. Sen avulla tietous sekä asiantuntijuus lastensuojeluun, jälkihuoltoon ja nuoren itsenäistymiseen liittyen kasvoivat. Useat tutkimukset ja teokset olivat vahvasti mukana oppimisprosessissa ja niiden myötä saattoi havaita uudenlaisia näkökulmia. Prosessiin kuului myös tutkimusmenetelmiin tutustumista sekä valintoja ja päätöksentekoa. Jokaiseen valittuun tapaan ja menetelmään täytyi tutustua kunnolla ja pohtia niiden sopivuutta tutkimuksen tavoitteet huomioiden. Prosessin myötä sai uutta kokemusta muun muassa teollisesta kirjoittamisesta ja puolistrukturoitujen haastatteluiden suunnittelusta ja toteutuksesta.

8.4 Hyödynnettävyys ja kehitysideoita

Opinnäytetyö tuotti tietoa yläsavolaisten lastensuojelun jälkihuoltoa tekevien ammattilaisten kokemuksista onnistuneesta jälkihuoltotyöstä, nuorten tuen tarpeista sekä jälkihuollon kehittämisestä hyvinvointialueella. Tieto on merkityksellistä toimeksiantajalle, jonka kolme osatehtävää ovat jälkihuollon nykytilan kartoitus, hyvän jälkihuollon edellytysten ymmärtäminen eri vaiheissa jälkihuolto-siirtymää ja hyvää jälkihuoltoa tukevan yhteistyökäytännön kehittämisen valmistelu. Tuloksia ja kerättyä tietoa toimeksiantaja voi hyödyntää Hyvää jälkeä – Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä -tutkimushankkeen loppuraportissa. Hyvinvointialueella tutkimustuloksia voidaan hyödyntää jälkihuollon kehittämisessä vastaamaan nuorten tuen tarpeisiin nykyistä monipuolisemmin.

Opinnäytetyön tutkimusta tehdessä kiinnitettiin huomiota siihen, ettei lastensuojelun jälkihuoltotyötä tekevien ammattilaisten kokemuksista ole tuotettu paljon tutkimustietoa. Jälkihuoltoa tekevien ammattilaisten kokemukset tuottavat tärkeää tietoa jälkihuollon nykytilasta, joten sen tutkiminen jatkossa on tärkeää. Jatkotutkimusaiheina tärkeäksi ajatellaan myös jälkihuollon kehittymisen tarkastelu hyvinvointialueella. Olisi mielenkiintoista seurata, miten jälkihuolto muuttuu ja kehittyy seuraavien vuosien aikana.

LÄHTEET

- Aer, Janne 2012. Lastensuojeluoikeus. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun oikeudelliset perusteet. E-kirja. Helsinki: Alma Talent Oy. Viitattu 23.1.2023.
- Araneva, Mirjam 2018. Lastensuojelun perhehoito. E-kirja. Helsinki: Alma Talent Oy. Viitattu 23.1.2023.
- Araneva, Mirjam 2022. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. E-kirja. 2. painos. Helsinki: Alma Talent Oy. Viitattu 4.1.2023.
- Bardy, Marjatta 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 49–78. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-853-7>. Viitattu 14.3.2023.
- Código Civil Español. [https://www.boe.es/eli/es/rd/1889/07/24/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/rd/1889/07/24/(1)/con). Viitattu 6.3.2023.
- Collins, Mary Elizabeth 2001. Transition to Adulthood for Vulnerable Youths. A Review of Research and Implications for Policy. *Social Service Review* 75 (2), 271–291. <https://doi.org/10.1086/322209>. Viitattu 2.3.2023.
- Council of Europe 2023. A Convention to protect your rights and liberties. Verkkojulkaisu. <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention>. Viitattu 22.3.2023.
- Eduskunta julkaisuaika tuntematon. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. European Court of Human Rights (ECHR). Verkkojulkaisu. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kv-jarjestot/euroopanuevosto/Sivut/Euroopan-ihmisoikeustuomioistuin.aspx>. Viitattu 21.3.2023.
- Erkko, Anna & Hannukkala, Marjo 2018. Mielenterveys voimaksi. Käsikirja nuorisotyön ammattilaisille. 5. painos. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063/19990063_2. Viitattu 22.3.2023.
- European Court of Human Rights 2023. Russia. Press country profile. Verkkojulkaisu. https://www.echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf. Viitattu 22.3.2023.
- Eurostat 2022. Estimated average age of young people leaving the parental household by sex. Verkkojulkaisu. Päivitetty 28.9.2022. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_demo_030/default/table?lang=en. Viitattu 20.2.2023.
- Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula 2022. Lastensuojelu 2021. Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Tilastoraportti 22/2022. Verkkojulkaisu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060543375>. Viitattu 27.2.2023.
- Halttu, Katri 2013. Kokemuksia lastensuojelun jälkihuollosta. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013112818761>. Viitattu 31.3.2023.
- HE 71/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2019/20190071.pdf>. Viitattu 4.2.2023.
- Hirschovits-Gerz, Tanja, Heino, Tarja, Weckroth, Niina & Ikonen, Veera 2022. Lastensuojelun jälkihuolto. Teoksessa Tanja Hirschovits-Gerz, Niina Weckroth & Tarja Heino (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 28–30. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>. Viitattu 25.4.2023.

Hirschovits-Gerz, Tanja, Weckroth, Niina, Ikonen, Veera & Heino, Tarja 2022. Kuntakyselyn tuloksia. Teoksessa Tanja Hirschovits-Gerz, Niina Weckroth & Tarja Heino (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 51–87. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>. Viitattu 23.1.2023.

Hämäläinen, Nina & Okkonen, Sari 2021. Jälkihuolto muutoksessa. Jatkettu jälkihuolto ja muuttuvat tuen tarpeet. Ylempi AMK-opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi AMK-tutkinto, osallisuuden edistäminen ja sosiaalinen kuntoutus. Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021112120884>. Viitattu 25.4.2023.

Höger, Ingrid & Sjöblom, Yvonne 2010. Young people leaving care in Sweden. *Child and Family Social Work* 15 (1), 118–127. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00661.x>. Viitattu 28.2.2023.

Ihalainen, Jarmo & Kettunen, Terttu 2016. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. 10. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Jahnukainen, Johannes & Tiili, Anna 2022. Ei taikatemppeja vaan tukea. Kokemusasiantuntijoiden suositukset lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseksi. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 1/2022. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/03/20220309EiTaikatemppejaVaanTukeaOpas.pdf>. Viitattu 24.3.2023.

Jallinoja, Riitta 1985. Johdatus perhesosiologiaan. Porvoo: WSOY.

Jussila, Jemina, Kaijanen, Milja, Nokireki, Katriina & Westlund, Onni 2022. Lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten koulutus- ja työllisyyspolut. #Kiinniveti-esiselvityshankkeen loppuraportti. Pesäpuu ry. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2022/03/Kiinniveti_loppuraportti.pdf. Viitattu 31.3.2023.

Juuti, Pauli & Puusa, Anu 2020. Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kaskia, Niina 2011. Itsenäistyvän nuoren roolikartta®. Teoksessa Pertti Ylitalo (toim.) Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 33–38.

Keski-Suomen hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon. Lastensuojelun jälkihuolto. Verkkojulkaisu. <https://hyvaks.fi/palvelumme/lastensuojelun-jalkihuolto>. Viitattu 26.4.2023.

Kestilä, Laura, Väisänen, Antti, Paananen, Reija, Heino, Tarja & Gissler, Mika 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (6), 599–620. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2012121110277>. Viitattu 28.2.2023.

Keva 2023. Kuntien työvoimaennuste. Hoitajapula kaksinkertaistui kahdessa vuodessa. Verkkojulkaisu. <https://www.keva.fi/uutiset-ja-artikkelit/kuntien-tyovoimaennuste-hoitajapula-kaksinkertaistui-kahdessa-vuodessa/>. Viitattu 26.4.2023

Laaksonen, Maarit, Kääriäinen, Aino, Penttilä, Marja, Tapola-Haapala, Maria, Sahala, Heli, Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:fe201205084983>. Viitattu 25.1.2023.

Lapsiasiavaltuutettu julkaisuaika tuntematon. YK:n lapsen oikeuksien komitea. Verkkojulkaisu. <https://lapsiasia.fi/lapsen-oikeuksien-komitea>. Viitattu 15.3.2023.

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 27.2.2023.

Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4084-0>. Viitattu 23.2.2023.

Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuaika tuntematon. Keskeiset Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset. Verkkajulkaisu. Lapsen oikeudet -verkkopalvelu. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/lapsen-oikeudet-osana-ihmisoikeuksia/keskeiset-euroopan-neuvoston-ihmisoikeussopimukset/>. Viitattu 21.3.2023.

Levamo, Pauliina 2007. Omaa elämää etsimässä. Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Teoksessa Alpo Heikkinen, Pauliina Levamo, Maaret Parviainen & Aili Savolainen. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti, 69–157.

Malm, Karla 2018. Itsenäistyvä nuori, vahvistuva toimija. Tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Verkkajulkaisu. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkajulkaisuja 133. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/itsenaistyva_nuori_vahvistuva_toimija_web.pdf. Viitattu 17.2.2023.

Myllyniemi, Sami 2016. Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–114.

Näykki, Ritva 2020. Jälkihuollosta itsenäiseen elämään. Nuorten tuen polut sosiaalityöntekijöiden laatimissa asiakasdokumenteissa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityön maisteriohjelma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004273960>. Viitattu 25.4.2023.

Paulsen, Veronika, Höjer, Ingrid & Melke, Anna 2018. Editorial 'leaving care in the Nordic Countries'. Nordic Social Work Research 8 (1), 1–7. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1520805>. Viitattu 15.1.2023.

Perhehoitolaki 263/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>. Viitattu 24.3.2023.

Pohjois-Savon hyvinvointialue julkaisuaika tuntematon. Mitä hyvinvointialueella tehdään? Verkkajulkaisu. <https://pshyvinvointialue.fi/mita-hyvinvointialueella-tehdaan>. Viitattu 7.3.2023.

Pukkio, Saana & Hoikkala, Susanna 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 6–24.

Pukkio, Saana 2016. Prosessit jälkihuoltotyön tukena. Teoksessa Saana Pukkio & Tiia Hipp (toim.) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 70–85.

Ristikari, Tiina, Keski-Säntti, Markus, Sutela, Elina, Haapakorva, Pasi, Kiilakoski, Tomi, Pekkarinen, Elina, Kääriälä, Antti, Aaltonen, Mikko, Huotari, Tiina, Merikukka, Marko, Salo, Jarmo, Juutinen, Aapo, Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika 2018. Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Raportti 7/2018. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-152-2>. Viitattu 24.3.2023.

Räty, Tapio 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 4. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saikkonen, Tuula, Ulmanen, Janne ja Vanhala, Enna 2019. Kuule meitä. Nuorten kokemuksia jälkihuollosta Ylä-Savon SOTEn alueella. Opinnäytetyö. Sosionomin tutkinto-ohjelma. Savonia-ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904266123>. Viitattu 15.1.2023.

Salonen, Reetta 2005. Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 66–99.

Sevola, Silva & Kallinen, Minna 2022. Alkukartoituksen havaintoja kunnista. Teoksessa Tanja Hirschovits-Gerz, Niina Weckroth & Tarja Heino (toim.) Ikkuna aikuistumiseen. Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 88–100. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-815-6>. Viitattu 25.4.2023.

Sinkkonen, Jari 2012. Nuoruusikä. Miten lapsesta tulee nuori aikuinen? Helsinki: WSOY.

SOAMK-verkosto 2023. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Verkkojulkaisu. <https://www.sosiaalialanverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>. Viitattu 26.4.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2022. Lastensuojelun kokonaisuudistuksen tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja kehitys. Verkkojulkaisu. Valtioneuvosto. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/lastensuojelun-kokonaisuudistuksen-tavoitteena-on-turvata-lasten-hyvinvointi-ja-kehitys>. Viitattu 31.3.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon. Lastensuojelu. Verkkojulkaisu. <https://stm.fi/lastensuojelu>. Viitattu 3.2.2023.

Stein, Mike 2006. Young people aging out of care. The poverty of theory. *Children and Youth Services Review* 28 (4), 422–434. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2005.05.005>. Viitattu 2.3.2023.

Stein, Mike 2009. Young people leaving care. Teoksessa Gillian Schofield & John Simmonds (toim.) *The Child Placement Handbook. Research, policy and practice*. Lontoo: British Association for Adoption and Fostering (BAAF), 420–438.

Stein, Mike 2012. *Young People Leaving Care. Supporting Pathways to Adulthood*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Sulimani-Aidan, Yafit 2014. Care leavers' challenges in transition to independent living. *Children and Youth Services Review* 46, 38–46. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.07.022>. Viitattu 28.2.2023.

Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 14.3.2023.

Tampereen yliopisto 2021. Hyvää jälkeä -hankkeessa tutkitaan jälkihuoltoa nuorten, ammattilaisten ja järjestelmän näkökulmasta. Verkkojulkaisu. <https://research.tuni.fi/yhteiskuntatieteetpori/yleinen/hyvaa-jalkea-hankkeessa-tutkitaan-jalkihuoltoa-nuorten-ammattilaisten-ja-jarjestelman-nakokulmasta/>. Viitattu 9.2.2023.

THL 2023. Mitä on lastensuojelu? Verkkojulkaisu. Lastensuojelun käsikirja -verkkopalvelu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 2.1.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyopro- sessi/mita-on-lastensuojelu>. Viitattu 20.3.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Helsinki: Tammi.

Turun kaupunki julkaisuaika tuntematon. Jälkihuolto. Verkkojulkaisu. <https://www.turku.fi/sosiaali- ja-terveyspalvelut/perhe-ja-sosiaalipalvelut/huoli-lapsesta-ja-nuoresta/lastensuojelu-10>. Viitattu 26.4.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Pdf-tiedosto. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 27.4.2023.

Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-Lapsikylä. <https://www.sos-lapsikyla.fi/wp-content/uploads/2020/12/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf>. Viitattu 7.3.2023.

UNICEF 2023. Lapsen oikeuksien sopimus. Verkkojulkaisu. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/>. Viitattu 14.3.2023.

Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/06/29145931/lastensuojelu-06-2012.pdf>. Viitattu 24.3.2023.

Valvira 2021. Lastensuojelu. Verkkojulkaisu. Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto. Päivitetty 11.11.2021. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/lastensuojelu>. Viitattu 20.3.2023.

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Verkkojulkaisu. <https://www.vslk.fi/index.php?id=21>. Viitattu 13.2.2023.

Vilkka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. E-kirja. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. Viitattu 7.2.2023.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 15.3.2023.

LIITE 1: HAASTATTELULOMAKE

1. Jälkihuolto Ylä-Savossa

- Miten jälkihuolto toteutuu kunnassasi?
- Millainen on tehtäväkuvasi jälkihuoltoprosessissa?
- Mitä kaikkea työhösi jälkihuollossa kuuluu?
- Mitkä jälkihuollon tukitoimet ovat yleisimpiä kunnassa, jossa työskentelet?

2. Nuorten tuki

- Millaisiin asioihin nuoret tarvitsevat tukea siirtyessään jälkihuoltoon? Entä jälkihuollon aikana?
- Millaisia toiveita nuorilta on tullut tukeen liittyen? Entä vanhemmilta/huoltajilta? Verkostolta tulleita toiveita?
- Millaista tukea Sinä voit omassa työssäsi antaa nuorelle? Miten?
- Miten nuoren yksilöllisyys huomioidaan jälkihuollossa?
- Kuinka kattavasti jälkihuollolla mielestäsi voidaan vastata nuorten tuen tarpeisiin?

3. Jälkihuolto hyvinvointialueella

- Onko jälkihuollossa havaittu puutteita tai korjattavaa? Mitä?
- Jälkihuollon päättymisen ikäraja nousi 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Miten muutos on näkynyt? Mitä ilmiöitä kohtaat asiakastyössäsi nyt verrattuna aikaisempaan?
- Miten hyvinvointialueelle siirtyminen on näkynyt työssäsi?
- Miten hyvinvointialueilla jälkihuoltotyötä tulisi jatkossa järjestää?

4. Onnistunut jälkihuolto

- Mitä hyvää jälkihuollossa on tällä hetkellä?
- Millaista on onnistunut jälkihuolto? Kuvaa jokin käytännön esimerkki onnistuneesta jälkihuollon toteuttamistilanteesta. Miksi se on onnistunut/ mitkä tekijät vaikuttivat sen onnistumiseen? Mistä tietää, että jälkihuolto on onnistunut?
- Mitä ajatuksia ja tunteita onnistuneet jälkihuollon toteuttamistilanteet ovat Sinussa herättäneet?

LIITE 2: SAATEKIRJE

Hei sosiaalialan ammattilainen!

Olemme Miisa ja Janina, Savonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Iisalmesta. Teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena on lastensuojelun jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyössä tutkimme jälkihuoltoa Ylä-Savossa. Tätä varten haluaisimme kuulla teidän kokemuksianne aiheeseen liittyen.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Hyvää Jälkeä - Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä -tutkimushanke (2021–2023). Hanke on Tampereen yliopiston, Savonia-ammattikorkeakoulun ja SOS-Lapsikylän tutkimus- ja kehittämishanke. Hankkeen osatehtäviä on kolme: jälkihuollon nykytilan kartoitus, hyvän jälkihuollon edellytysten ymmärtäminen eri vaiheissa jälkihuoltosiirtymää ja hyvää jälkihuoltoa tukevan yhteistyökäytännön kehittämisen valmistelu. Opinnäytetyön tavoitteena on, että haastattelusta saatua tietoa voidaan hyödyntää jälkihuollon edelleen kehittämisessä vastaamaan jälkihuoltonuorten tuen tarpeita.

Tutkimuslupa tähän tutkimukseen on saatu Pohjois-Savon hyvinvointialueelta 22.2.2023. Aineiston keräämisessä, säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatamme tutkimusetiikan periaatteita. Tutkimuksessa noudatamme tietosuojaperiaatteita informoimalla osallistujia henkilötietojen käsittelystä tietosuojailmoituksella. Tietosuojailmoitus on tämän sähköpostin liitteessä.

Aineistoa opinnäytetyöhön kerätään ryhmähaastattelun avulla. Haastattelu on teemahaastattelu, jossa osallistujilla on mahdollisuus keskustella jälkihuoltotyöstä. Työntekijöiden kokemukset ovat erittäin tärkeitä jälkihuoltotyön kehittämisessä. Haastattelun teemoja ovat *jälkihuolto Ylä-Savossa, nuorten tuki, jälkihuolto hyvinvointialueella* sekä *onnistunut jälkihuolto*. Haastattelun teemat näkyvät tarkemmin tämän sähköpostin liitteessä, joten halutessanne voitte tutustua niihin etukäteen. Nauhoitamme haastattelun sekä huolehdimme sen asianmukaisesta säilytyksestä ja hävittämisestä. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule opinnäytetyöraportissa esille.

Ryhmähaastattelu toteutetaan Teams-etäyhteydellä. Aikaa kannattaa varata noin kaksi tuntia. Haastattelun ajankohta on **viikolla 13 tai 14**. Kartoitamme aluksi teille sopivaa haastattelu-aikaa Webropol-kyselyllä, jossa voitte valita itsellenne sopivimmat ajankohdat. Pyydämme vastaamaan kyselyyn **viimeistään keskiviikkona 22.3**. Tämän jälkeen lähetämme teille ajankohdan ja Teams-linkin haastatteluun. Mikäli useampi haastateltava ei pääse osallistumaan suosituimpana ajankohtana, voimme tarvittaessa järjestää toisen ryhmähaastattelutilaisuuden, jotta mahdollisimman moni saisi osallistua.

Linkki kyselylomakkeeseen:

<https://link.webropol.com/s/ryhmahaastattelu-jalkihuoltotyosta-2023>

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumalla saat olla mukana jakamassa arvokasta tietoa ja kokemuksia lastensuojelun jälkihuoltoon liittyen.

Mikäli teillä on kysyttävää, ottakaa rohkeasti yhteyttä miisa.niskanen@edu.savonia.fi tai janina.tikka@edu.savonia.fi

Ystävällisin terveisin,

Miisa Niskanen ja Janina Tikka

Sosionomin tutkinto-ohjelma, Savonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 3: TUTKIMUSLUPA

Ote viranhaltijapäätös

1 (4)

Tutkimusluvan hakijat

Tutkimuslupa opinnäytetyölle

Julkaisupvm 22.02.2023

Otteen oikeaksi todistaa

22.02.2023

Anna-Leena Rautiainen
Hallintopalvelusihteeri

Tiedoksiinto asianosaiselle

 Muulla tavoin, miten
Sähköpostitse 22.2.2023.

Perhepalvelut

1328/13.00/2023

22.02.2023

Julkinen

§ 2/2023

Tutkimuslupa opinnäytetyölle, Hyvää jälkihuoltoa, jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta

Valmistelija(t) Pohjoisen lastensuojelualueen johtava sosiaalityöntekijä Korhonen Marja-Liisa puh. 040 511 2423, marja-liisa.korhonen@pshyvinvointialue.fi

Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijat hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyölleen, jonka nimi on "Hyvää jälkihuoltoa, jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta."

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata lastensuojelun jälkihuollon tukea ja onnistumista työntekijöiden näkökulmasta, erityisesti Iisalmen, Sonkajärven, Kiuruveden ja Vieremän alueella.

Tutkimuksesta saadun tiedon perusteella tavoitteena on tarjota ajankohtaista tietoa ja ammattilaisten näkemyksiä jälkihuoltoon liittyen, jotta jälkihuoltoa voitaisiin kehittää vastaamaan jälkihuollon tuen tarpeita nykyistä monipuolisemmin.

Valmistelijan päätösehdotus:
Esitän tutkimusluvan hyväksymistä.

Päätös Myönnän haetun tutkimusluvan.

Yksi kappale valmistuvaa tutkimusta tulee luovuttaa maksutta tutkimuksen kohdeyksikön / kohdeyksikköjen käyttöön.

Päätöksen perustelu Jälkihuolto on lapsen tai nuoren elämän sekä lastensuojelun onnistumisen kannalta olennainen vaihe, josta saatava tutkimustieto hyödyttää hyvinvointialuetta ja sijaishuollon toimijoita työskentelyn jatkokehittämisessä jälkihuoltolasten ja -nuorten tuen tarpeita parhaiten vastaavalla tavalla.

Toimivallan peruste Hallintosääntö 51 §.

Otto-oikeus Perhe- ja vammaispalveluiden lautakunta

Nähtävillä olo Pohjois-Savon hyvinvointialue, kirjaamo 22.2.2023.

Pohjois-Savon
hyvinvointialue

Hallintopäätös

3 (4)

Perhepalvelut

1328/13.00/2023

22.02.2023

Julkinen

Juha Asunmaa
lastensuojelun sosiaalityön- ja ohjauksen yksikön esihenkilö

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu Pohjois-Savon hyvinvointialueen asianhallintajärjestelmässä.

Liitteet

Oikaisuvaatimusohje perhe- ja vammaispalveluiden Itk PSHVA

Jakelu

Marja-Liisa Korhonen
Tutkimusluvan hakijat
Katja Rautiainen

**OPINNÄYTETYÖHÖN LIITETTÄVÄ
TIETOSUOJASELOSTE/-ILMOITUS
EU:n yleinen tietosuoja-asetus
13 ja 14 artiklat
Laatimispäivä: 3.3.2023**

Tietoa tutkimukseen osallistuvalle

Olet osallistumassa Savonia-ammattikorkeakoulussa tehtävään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen. Tässä selosteessa kuvataan, miten henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seuraamusta, jos et osallistu tutkimukseen tai jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen. Jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen, ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää tutkimuksessa. Tämän selosteen kohdassa 14 kerrotaan tarkemmin, mitä oikeuksia sinulla on ja miten voit vaikuttaa tietojesi käsittelyyn.

1. Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Nimi: Miisa Niskanen

Sähköpostiosoite: miisa.niskanen@edu.savonia.fi

2. Kuvaus tutkimushankkeesta ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata lastensuojelun jälkihuollon tukea ja onnistumista työntekijöiden näkökulmasta Ylä-Savossa.

Tutkimus toteutetaan Microsoft Teams-ryhmähaastatteluna. Haastattelu nauhoitetaan aineiston käsittelyä varten. Haastattelussa esille tulleet henkilötiedot poistetaan aineiston käsittelyn yhteydessä.

3. Tutkimuksen suorittajat

Miisa Niskanen, opiskelija, Savonia-ammattikorkeakoulu

Janina Tikka, opiskelija, Savonia-ammattikorkeakoulu

4. Tutkimuksen nimi ja tutkimuksen kestoaika

Tutkimuksen nimi: Hyvää jälkihuoltoa. Jälkihuollon tuki ja onnistuminen työntekijöiden näkökulmasta

Henkilötietojen käsittelyn kesto: Tutkimus toteutetaan helmi-toukokuussa 2023. Henkilötietoja käsitellään vain tutkimuksen aikana.

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietoja käsitellään yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella.

Henkilötietojen käsittelyperusta tässä tutkimuksessa on

- tutkittavan suostumus
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi

6. Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää

Nimi
Sähköposti
Videokuva
Ääni
Työpaikka ja -tehtävät

7. Arkaluonteiset henkilötiedot

Tutkimuksessa ei käsitellä arkaluonteisia henkilötietoja.

8. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään

Henkilötiedot saadaan Microsoft Teams-ryhmähaastattelusta, joka nauhoitetaan aineiston käsittelyä varten.

9. Tietojen siirto tai luovuttaminen edelleen

Henkilötietoja ei siirretä tai luovuteta edelleen.

10. Tietojen siirto tai luovuttaminen EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä tai luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

11. Henkilötietojen suojausten periaatteet

Tiedot ovat salassa pidettäviä.

Manuaalisen aineiston suojaaminen: Henkilötietoja ei käsitellä manuaalisesti.

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot:

käyttäjätunnus salasana käytön rekisteröinti kulunvalvonta
 muu, mikä:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa
 Aineisto analysoidaan suorien tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

12. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusrekisteri hävitetään
 Tutkimusrekisteri arkistoidaan:
 ilman tunnistetietoja tunnistetiedoin

13. Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaavan yhteystiedot

Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaava on hallinnon suunnittelija Mervi Hätinen. Häneen saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuojavastaava@savonia.fi

14. Mitä oikeuksia sinulla on ja oikeuksista poikkeaminen

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tämän ilmoituksen kohdassa 1 mainittu henkilö.

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi tutkimuksessa ja mitä henkilötietojasi tutkimuksessa käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista seuraavissa tapauksissa:

- a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin
- b) peruutat suostumuksen, johon käsittely on perustunut, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta
- c) vastustat käsittelyä (kuvaus vastustamisoikeudesta on alempana) eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä
- d) henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti; tai
- e) henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen, jos kyseessä on jokin seuraavista olosuhteista:

- a) kiistät henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa tutkija voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden
- b) käsittely on lainvastaista ja vastustat henkilötietojen poistamista ja vaadit sen sijaan niiden käytön rajoittamista
- c) tutkija ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta sinä tarvitset niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi
- d) olet vastustanut henkilötietojen käsittelyä (ks. tarkemmin alla) odottaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (tietosuoja-asetuksen 20 artikla)

Sinulla on oikeus saada tutkijalle toimittamasi henkilötiedot jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa, ja oikeus siirtää kyseiset tiedot toiselle rekisterinpitäjälle, jos käsittelyn oikeusperuste on suostumus tai sopimus, ja käsittely suoritetaan automaattisesti.

Kun käytät oikeuttasi siirtää tiedot järjestelmästä toiseen, sinulla on oikeus saada henkilötiedot siirrettyä suoraan rekisterinpitäjältä toiselle, jos se on teknisesti mahdollista.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin tutkija ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet tai jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi. Tutkija voi jatkaa henkilötietojesi käsittelyä myös silloin, kun sen on tarpeellista yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kohdassa kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsot, että henkilötietojesi käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä.

Yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto
Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 6. krs, 00520 Helsinki
Postiosoite: PL 800, 00521 Helsinki
Vaihde: 029 56 66700
Faksi: 029 56 66735
Sähköposti: tietosuoja(at)om.fi